BIBLIOT. NAZIONALE VITT. EMANUELE
68
13 A
17

A
I
43

Digitized by Google

4
103
10
103
8
18
12
103
200
291

32
½ [illegible]

103
10
18
12
4
10

399

3

A
I
43

LIBELLVS VERE CHRISTI

ana lectione dignus diuerſas res Turcharum breui traders.

P n.Ger. ph. authore.

TVRCARVM·IMPERATOR·

Capuccinorum Romæ

a
I
43

IOANNIS GOTTSCALCI BRABANTINI

Poetæ Laureati.

In laudem Authoris.

Quòd uarios homines, uarias quòd uiderit urbes
Neritij nomen notaq; ſama ducis.
Raptus at à Turcis in uincula Bartholomæus:
Neritio errauit, per loca plura duce.
Hic Aſyanorum, atq; Arabum diſtractus in oras,
Quæ tulit eſt teſtis dira π ν ει α *comes.*
Ille Ithacen inter iactatus, & Ilion inter:
Clarior ingenio eſt factus Homere tuo.
Hic maris, & terræ diſcrimina maxima ſenſit:
Ille ſed expertus, ſola pericla maris.
Quid multa? hic dignus quē laudet Muſa Maronis:
Meonij uatis dignus & ore cani.

BIBLIOTECA NAZ.
ROMA
VITTORIO EMANUELE

L 7 129

CANDIDO LECTORI.

LATE' Iniunctum fuerat pictori, Lector præſtantiſsime, ut hac figura, lineis, in tres partes diuiſa, primum capitulum opuſculi tripartitum, uidelicet in ceremonias, res bellicas, & agriculturam qualibet iuxta ordinem, ſuo loco, uiuis deſignaretur imaginibus: nunc exquo eius ignauia, & negligentia: noſtrum impediuit inſtitutum: uiſum eſt eius lineamenta uerbis declarare, ſciaſq; : eum, qui in ſummitate turris conſpicitur, eſſe ſacrificum infidelium: digitis in aures inſertis alta uoce loco campanæ, cæteros ad orationem exequendam conuocare, his uerbis ter repetitis Allahechper, laillah ilellah: negando trinitatem: cum tamen neq; cibum capiat, quin prius nomina Sanctiſsimæ TRINITATIS premittat: cuius ueritatem quinto capite huius opuſculi ſuo loco latius explanatam legentes comperient. Porro qui circa fontem uerſantur, ſignificare uoluit ad orationem

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

euntes, aqua, pedes, manus necnon pudenda, antequàm templum ingrediatur abluere: credunt ſe ſua ſcelera aqua delere, alioquin nephas eſſe putant, quenquam illorum ad orationem accedere. Ille uero qui ſub lãpade flexo poplite apparet, precantem indicat.

Item in ſecunda ſeu media partita, puer circunciſus abluitur, & circunciſi conuiue, qui humi ſedentes more Turcico conuiuari debebant: ad menſam ſedentes epulantur.

In tertia uero & ultima: aries imolatur, ut uotum ſoluatur: & eleemoſyna contribuitur pauperi, & elargitur: quo, in omnibus Machometi traditionibus, nihil aliud, religione dignum reperiri poteſt. Cæterum de origine Turcarum exquo pleriq; ſatis copioſè ſcripſerunt, & id per fas, & nephas, alij Schytas, alij Perſas aſſeruerunt, hi cum res alienas plerumq; ſcribant: tales quin multa addant, multa ſubtrahant nemo eſt qui ignorat. Igitur non torquebo me eorum origine uerboſius: duntaxat ob oculos ponam conſuetudinem in cæremonijs: et diſciplinam domi militiæq; ab ea gente uſurpatam: nihilq; mutuabor ab alijs ſcriptoribus: ſed ſumma fide, quod coram uidi, & longo uſu didici, pro ingenij noſtri

tenuitate: ſummiſſe, & modeſte deſcribam.

Præterea & de Mebemmeto, quem noſtri Ma chometum dicunt quãuis plures opiniones ſint cuias nam eſſet Perſa an Arabs: ego tamen eos ueriores affirmo, qui eum Arabum natione aſſeruere. Me= cheæ natum, & procul à Mecha, ſeptem dierum itinere mortuum in ciuitate quæ Medina eorum lin= gua uocatur: id nemo debet dubitare. Cuius mon= ſtruoſas nugas pro miraculis, quæ eum feciſſe Tur cæ aiunt: loco, ubi peregrinationem eorum deſcribo, prolixius tractaturus: nunc ſilentio præteribo. In eius natiuitate referunt, quinq; milia Tem= plorum corruiſſe: quod preſagium, uel noſtras clades præſagijt, uel de noſtris cladibus potius fictum & emen titum eſt.

DE TVRCARVM RITV ET CAEREMONIIS

CAPITVLVM:

Et primo loco de Templis, ſeu Meſchitis eorum.

Habent Templa ſatis ampla, & ſumptuoſa, ipſorum lingua Meſchit appellata, in quibus nullas prorſus imagines uidi, præter hæc uerba inſcripta Arabica lingua uidelicet, La Illah Ilellah, Mehemmet, Ireſul, Allah, Tanre Bir Pegamber, Hach: *ideſt, non eſt* Deus *niſi unus,* Mehemmet *autem propheta eius:* Creator *unus, & prophetæ æquales.* Vel *hæc,* Fila Galib Ilellah, *ideſt, non eſt fortis ſicut* Deus. Deinde *conſpicitur magna abundantia lampadum ardentium oleo, totum* Templũ *dealbatum, pauimentum ſtoreis ſtratum, ac de ſuper tapetis ornatum.* Circa Templum *turris miræ altitudinis, quam eorum ſacerdos tempore orationis aſcendens, uoce alta, digitis in aures inſertis, hæc uerba ter repetit* Allah Hechber,

id eſt, Deus uerus unus. Audito clamore conueniunt in Templum nobiles & ocioſi, tantum deuotioni aſtricti. Deinde prædictus Sacerdos deſcendens orat cum illis, idq́; ex officio facere debet quinquies inter diem & noctem. Quicunq; uero ueniunt ad orationem, debent abluere manus, pedes, & pudibunda, poſtremo ter ſpargunt aquam ſuper capita, recitando hæc uerba, Elhemdù Lillahì, id eſt, gloria Deo meo. Deinde, exutis calciamentis Patſmagh dictis, eiſq́; ante ianuam Templi relictis introeunt, alij nudis pedibus, alij habentes munda calciamenta Meſth uocata, quibus non palpant terram. Fœminæ nunquàm congrediuntur cum uiris, ſed ſeorſum certo in loco, prorſus abſtruſo, à uirorum conſpectu, & auditu: ipſæq́; rarius Templum frequentant, ut tempore Bairam paſchatis, nonnunquam diebus ueneris, quæ Gſumaagun eorum lingua uocatur, orantq́; ab hora nona noctis uſq; duodecimam, utputa mediam noctem: atq; inter orandum corpus continuo agitatu, & uociferationibus mirè affligunt, ut ſæpius uiribus & animo defectæ, in terram pronæ concidant, & ſi aliqua ab eo tempore ſe grauidam ſenſerit, ſpiritus ſancti gratia impregnatam eſſe

affirmat. Cumq́; pariunt, ab ipſis nati Neſes Oglu, *id eſt*, Animæ, *uel Spiritus ſancti filij appellantur.* Ita *mihi narratum eſt à pediſſequis earum, nam nec ipſe uidi, nec aliquis uirorum huic ſpectaculo intereſſe poteſt.* V*irorum autem orationibus (cum hero meo) ſæpe interſui, quibus mos hic eſt.* Inter *orandum pileos ſuos (qui* T*ſalma illorum lingua uocantur) non deponunt, ſed ſummis digitis attingunt, quaſi eleuaturi, genibus incumbunt, & terram ſæpè deoſculantur.* Chri*ſtianum eorum ſacris intereſſe nepharium putant, credunt enim ab hominibus (ut ipſi aiunt) illotis, ſua templa contaminari, quippe* Chri*ſtiani non uſurpant illorum more frequentia lauacra.* Ibi *Sacerdos illorum ſuggeſtum aſcendit, ac ad duas circiter horas concionatur: peracto ſermone aſcendunt duo pueri, qui cantando ſuas preces pronunciant, peracto eorum cantu, incipit Sacerdos cum toto populo ſubmiſſa uoce cantare, quaſſando corpus in latus nihil aliud præter hæc uerba,* La Illah Ilellah*, id eſt, non eſt niſi unus* Deus*, ſic media fere hora perſonat, ac mouetur.* Huiuſ*modi autem orationes, & cæremoniæ, ut cantus, prædicatio, non fiunt ſingulis diebus, niſi tempore* Quadrageſi-

mali & die feſtiuo, utputa die Iouis, ab hora nona noctis, uſq; duodecimam. Et ipſa dies Veneris, à quibusdam religioſiſſimè colitur.

De Quadrageſima corum.

H*Abent etiam Quadrageſimā ſua liingua* Or *utz appellatam, ieiunantes unum menſem, & unā hebdomadam ſingulis annis, at non ſemper eundē, ſed ſi (uidelicet hoc anno) ieiunauerint* Ianuarium, *ſequenti* Februarium, *pergentes ſerie, ita ut duode cim annorum decurſu annum, et duodecim hebdoma das loco decimæ offerant* Deo. *Cum ieiunant, toto die nihil guſtant, ne panem quidem, aut aquam.* Deinde *uiſa ſtella, licet illis omnia manducare, præ ter ſuffocatum, & porcinas carnes. Suffocatum ab eis,* Murdar*, ideſt, cadauer ſiue immundum, & porcus* Domuz *uocatur. Quadrageſima peracta,* P*aſcha celebrant, eorum lingua* Bairam *uocatum, magna cum ſolennitate per triduum, oblinien tes ungues manuum et pedum certo ceromate ab eis* Chna *appellato, quod ungues rutilos efficit: eadem quoq; tinctura caudas equorum & pedes imbuunt, hic color tenaciſſime hæret, nec ablui, aut extergi*

poteſt,

poteſt, quamobrem niſi noui (à radicibus) ungues exierint, alioquin ungues ſemper rutilantes appa= rent, ſed de manibus frequenti lotione poteſt dele= ri. Mulieres non ſolum ungues, ſed & manus, atq; pedes illo ceromate imbunt.

De Círcumciſione.

V*Tuntur circumciſione eorum lingua* T*ſuneth dicta, non octaua die, more* I*udæorum, ſed quàm= primum natus ſeptimum aut octauum annum exe= gerit, ſermonis iam peritus: idq; ipſis myſterium eſt, propter uerba confeſſionis, quæ ante circumci= ſionem requiruntur, erecto pollice manus* P*armach dicto, hæc uidelicet, quæ ſupra oſtendimus in tem plis deſcripta.* P*uer ob id non defertur in templum, ſed in domibus parentum circunciditur.* H*uic ſo= lennitati ſæpe interfui, quæ ita ſe habet.* P*rimò conuocatis amicis ad conuiuium, quibus ſatis deli= cata parantur fercula, ex omni genere carnium, quo ipſis ueſci licet, & paſſim (ut apud ditiores) bos cæditur, in hunc excoriatum & exenteratum includunt ouem, in qua gallinam, & in illa ouum,*

quæ integrè aſſantur ad ſplendorem illius diei. Deinde inter epulas tempusq; cœnæ adducitur puer circumcidendus, cuius (medicus illius artis) glandem retegit, & replicatam pellem forpiculis apprehendit: deinde quò metum adimat puero, ait ſe in proximum diem circuncisionem peracturum, atq; ita diſcedit: mox ſimulans, quaſi omiſſum aliquid eſſet, quod ad præparationem attinet, ex improuiſo præpucium abſcindit, uulneri parum ſalis, & bombaſini apponens, iam uocabitur Muſulman*, ideſt, circumciſus.* Et *die circumciſionis non induntur illis nomina, ſed ipſo die natali, quo in lucem eduntur, quæ talia ſunt, & primo* Regum*, ut Suleiman, Solomon interpretatus. Sultan, Scelim, ideſt, princeps pacis.* Murath Begh, *id eſt, deſideratus dominator.* Mutſtaſa *& ſimilia.* Ducum, Pirin, Hairadon, Hader, Ebrahim. *Dominorum humilioris conditionis, quemadmodum ſunt Spahalar, Sauſlar,* Eminler, Behram, Memmi, Mehemmet, Allì, Ahmat, Tcielebì, Paiazith, Chatſun, Hutſcref. *Cæteris omnibus,* Mutſa, Tonuz, Schender, Perhat, Ferro. *Captiuorum ac ſeruorum maiori ex*

parte Seremeth, quod nomen ſignificat audacem, atq; uelocem. P*oſtea continuato trium dierum con uiuio, circumciſus ducitur in balneum, cum maxi ma pompa.* C*um redit domum, ducitur per con uiuas, qui parata illi munera offerunt:* A*lij ueſtes ſericeas, alij ciphos argenteos, alij pecunias, uel etiam equos.* M*ulieres quoq; induſia, ſudariola, & alia huiuſcemodi.* I*uxta uoluntatem & opes unuſquiſq; conuiuarum donat.* F*œminæ non pa tiuntur circumciſionem, ſed tantummodo (iam dicta uerba) confitentes,* M*uſulman efficiuntur. Si au tem ex* C*hriſtianis quiſpiam ſua ſponte confeſſo* M*ehemmeto circumcidi ſe patiatur, quod ſæpe con tingit, propter grauiſſimum iugum, & onus tri buti, talis ducitur per omnes uicos atq; plateas ciui tatis, ſummo cum honore, & gaudio populi ſonan tium tympana: ipſi quoq; dantur munuſcula, poſtea immunis efficitur à ſolutione tributi,* H*aracs eo rum lingua appellati:* E*t cupiditate huius lucri, mul ti* G*ræci, quos* V*rumlar, &* A*lbani, quos* A*r nautlar uocant, circunciduntur. Si quis ui compul ſus, ut puta qui* M*uſulmanum feriret, uel uitupe rio afficeret, aut* M*ehēmetum blaſphemaret (quod*

uidi Epiſcopo cuidam Græcorum ſectæ, contigiſ- ſe) circumciditur, illi nihil datur: a tributi tamen ſolutione liber erit, ſicut & cæteri Muſulmanlar, ideſt, Circunciſi.

De Sacerdotibus eorum.

S*Acerdotes uero, illorum lingua Taliſmanlar uocati, parum uel nihil differunt a laicis, nec etiam a proceribus cæremoniarum (quales apud nos ſunt Epiſcopi) nec magna in ipſis doctrina requiritur, ſatis erit ſi Alcoranum, & Muſſaphum nouerint legere. Illi autem qui etiam interpretari ſecundum textum nouerint, peritiſſimi habentur: quoniam non uulgari lingua Turcica, ſed Arábica a Mehem- meto ſunt tradita, quòd nephas eſſe putant, ſi uul gari lingua interpretata deſcriberentur. Eliguntur iſti Pontifices a populo, ſtipendium autem a Rege pro labore accipiunt: Vxores habent, & habitum ut ſeculares. Si ſtipendinm non ſufficit propter multitudinem liberorum, mechanica tractant, ac li bero etiam homine digna attingunt: præficiuntur ſcholis, aut libros deſcribunt. Apud illos ſane nullos*

uidi typographos, ſed chartam optime parant. Alij alium quæſtum faciunt, ut ſartoris, ſutoris, & ſimilia.

De Monachis.

NOn *deſint illis* Monachi Deruiſlar *uocati, uarij quidem ac in primis triplicis ordinationis.* Pri*mus ordo talis eſt, qui nihil proprij habentes, quaſi nudi incedunt, præter pudenda pellibus ouinis tecta, & tempore frigoris ad cooperiendum dorſum ſimiliter pelle, latus, manus, pedes, & caput nullo prorſus tegunt ueſtimento.* Exigentes *eleemoſynam tam à* Chriſtianis *quàm à* Turcis *Alabici petentes, quod ſignificat, propter* Deum. Hi *deuorata herba* Maſlach *uocata, in rabiem aguntur, adeo ut per pectus totum in tranſuerſum uulnus ducant, itidem per brachium uel nullo dolore diſſimulato, & fungum arborum incenſum capiti, pectori, manui ſuperpoſitum nõ remouẽt, donec in cineres reſoluatur.* Aliud *genus uidi, qui incedunt pertuſa uerpa, & incluſo anulo æreo ponderis trium librarum, à coitu diſcluſi, obſeruandam caſtitatem.*

Tertium genus raro egreditur, ſed manent die no ctuq́; in templis, habentes in angulis templorum tu-guriola, ſine calciamentis, ueſtimento, diſcoperto capite, nihil geſtantes, præter unam camiſiam, multis diebus ieiuni, orantes, ut Deus ipſis futu-ra reuelet, quos rex Turcarum bellum moturus con ſulere ſolet.

De Reuerentia, quam exhibent Machometi traditio-nibus.

TAntam reuerentiam Turcæ Machometi tra ditionibus & ſtatutis preſtant, ut non quòd Deum (ut noſtri ſolent blaspbemare) blaspbemant, imo ſchedam quomodocunq; ſcriptam in terra iacentem ſi reperiunt, erectam, & ſæpius deoſculatam, in rimam aliquam parietis poſitam, obſtruunt, dicunt peccatum eſſe, ſi literæ quibus nomen Dei & lex Machometi deſcribuntur, pedibus conculcentur. Et nemo audet Chriſtiano, uel alterius fidei ſeu re ligionis homini uendere Alcoranum, aut alia eo-rum ſcripta, ne abiecta palpentur pedibus, uel in-

mundis manibus contrectentur, alioquin capitis pœna plecterentur: quare in hac re nobis profecto meliores dici poſſunt.

De Scholis ipſorum.

HAbent quoq; loca ad inſtituendum Ochumachgirlerì eorum lingua appellata, & ſuos Doctores quos Hogſialar uocant, tam maſculos, quàm fœminas, ſeparatim tamen inſtituunt: maſculi maſculos, & fœminæ fœminas, Aſtronomiam, Philoſophiam, Artem poeticam. Inter diſcendum clara uoce clamantes ad latus corpora mouent. Muſicam non norunt artificialem, ſed fingunt carmina ad præſcriptas regulas, quæ ita ſe habent. Quodlibet carmen undecim debet complecti ſyllabis. Placuit itaq; exempli gratia hæc pauca inſerere.

CARMINA AB IPSIS Bethler dicta.

Birichen bes on eiledum derdumì
Iaràdandan iſtemiſcem iardumì
Terch eiledum Zahmanumì gurdumì
Ne ileim ieniemezum glunglumì.

Sunt enim carmina amatoria, Deæ ipſorum lingua A*ſſich uocatæ, id eſt,* Deæ *amoris, quorum interpretatio hæc eſt de uerbo ad uerbum.*

Birechen*, id eſt, ex una.* bes*, id eſt, quinq;.* on*, id eſt, decem.* ciledum*, id eſt, feci.* derdumì*, id eſt, tribulatione mea.*

Iaràdandan*, id eſt, à creatore.* iſtemiſcem*, id eſt, poſtulauì.* iardumì*, id eſt, auxilium.*

Terch eiledum*, id eſt, neglexi.* zahmanumì*, id eſt, patriæ meæ.* gurdumì*, id eſt, uiſitationem.*

Ne*, id eſt,* Quid*.* ileim*, id eſt, faciam.* iesniemezum*, id eſt, non poſſum uincere.* gunglumì*, id eſt, mentem meam.*

De Matrimonii contractione.

M*Atrimonium eorum lingua* Eulenmech *uocatum, tale eſt.* Coeunt *nuptiæ ſine iuramento, accipiunt plane indotatas, propemodum emere coguntur, contrario (quàm olim apud* Romanos*) more, ubi gener emi ſolebat, non nurus.* Nil *habet ſponſa in corpore cultus uel ornamenti, quod non cogatur à ſoceris redimere.* Diuortium *apud illos fa-*

ciunt

ciunt improbi mores, uel infœcunditas: cognoſcit de iſtis rebus iudex ipſorum. Inter ſeruos emptos etiam matrimonium permittunt, ſed geniti ex illis uernæ fiunt.

De Peregrinatione illorum.

PEregrini, eorum lingua Hagſilar *appellati, loca ab ipſis ſancta habita inuiſunt, uidelicet* Mecham, Medinum *ut noſtri* Hieroſolymam, *ibi aiunt* Mehemmetum *obijſſe: ſed non minus quæſtus gratia quàm religionis & deuotionis.* Ibi *uiſo calciamento* Tſaroch *uocato, quod inauratum ſolummodo à teſtudine templi pendet, coemptis ſubtiliſſimis telis,* Chumas *dictis, in patriam regrediuntur magno cum lucro.* Et *cum redierint, alij uectant deuotionis gratia aquam in utribus plateatim, idq; obuijs ſitientibus gratis offerunt, alij rem ſuam agunt, et ſi qui in itinere pereunt quocunq; modo etiam ſi non ueniant* Mecham: *nihilo minus in peregrinorum numero habentur.*

De Miraculis Machometi Mecheæ factis, & quæ modernis quoq; temporibus, aiunt eum facere.

NEſcio miracula ne uel miraculoſas nugas potius dicam: quæ ſunt ſcripta in eorum libro Mehemmedine dicto: aiunt enim quod ſibi etiam perſuaſum habent, quòd cum Mecha extrueretur Deum per Machometi preces montibus iuſſiſſe: ut lapides ad edificandum Mecham quiſq; adferret: cumq; quiſq; montium decimam lapidum adtuliſſet: & ex his Mecha extructa, & completa fuiſſet: quidam mons Araphat dagh: dictus quum cæteris, ex longinquioribus partibus ueniens tardior eſſet: et Mechã extructam uidiſſet, cognouiſſetq; eius lapidibus opus non eſſe: cæpit flere amare. Quem quum Machomet flentem uidiſſet cauſamq́; eius doloris intellexiſſet, dixit: Eſto bono animo inquit, & noli triſtari, ſed depone in eo loco, illi demonſtrato decimam tuam: & quiſquis ſuper eum lapidem non orauerit, illius peregrinatio inutilis, ingrataq́; fiet. Et percuſſit Machomet lapidem pede, & eduxit

ex illo aquam ad potandum inutilem impoſuitq; illi nomen Abzemzem ſui.i.purificationis aqua, ex qua omnes eorum peregrini in uaſculo ſecum domum deferre ſolent, & dum quiſpiam eorum moritur: ueſtimenta quibus cadauer ab eis inuolui debet, ea aqua aſpergitur in remiſſionem omnium ſcelerum eorum.

Dicunt etiam quòd nemo poteſt mecham uenire: quin aduentus eius Machometo ſit cognitus, qui poſtea cuſtodibus (qui omnes ſunt eunuchi) per eũ reuelatur: & ſi talis Hagij.i. peregrinus raptor fuerit aut ſceleratus: ſeu Chriſtianus, uel alterius religionis homo, dicti cuſtodes prohibent illi Mecham ingreſſum. Cæterum cadauer eius ibi non eſt, ut quidam aiunt, præter forma imaginis in muro templi, perſona Machometi impreſſa: illam deoſculantur, & ita domum redeunt. Talia enim ſibi mendatia loco miraculorum illi infideles per Machometum habent perſuaſa: & multo magis ridiculoſa, quæ profecto pudet me hic adferre: Velim tamen ut generoſus lector interrogaret aliquem Turcarũ: ſi ita ſeſe res habent: tunc affirmabit peregrinum meram ueritatem narrare.

De Eleemoſyna eorum.

HAbent xenodochia Imareth appellata, ex teſtamento Regum condita, ubi datur cibus pauperibus atq; peregrinis, ſed alibi alius: Sunt qui dant orizam Pirincts Tſorbà dictum, cum carnibus: alibi Boghdai as, qui fit ex tritico, pro obſonio: additur panis ſatis magnus, potus quem præbent eſt aqua. Cæterum pernoctandi ibi aut dormiendi locus nulli conceditur, ſed habent alium locum pernoctandi publicum Charuatſanrie, ubi gratis recipiuntur hoſpitio: non habent tamen lectos, ſed in fœno uel ſtramine ſub tecto dormiunt.

De Victimis eorum.

IMmolãt etiam uictimas, ſed plerumq; uotiuas Cherban tam Turcica quàm Arabica linguis uocatas, in morbo enim aut periculo ouem uel bouem pro cuiuſq; opulentia in certis locis ſe ſacrificaturos promittunt, uoti deinde uictima non comburitur in holocauſtum, ut Iudæis mos eſt, ſed mactato animali, cutis, caput, pedes, & quarta pars carnis

ſacerdoti præbetur, altera deinde pars datur pauperibus, tertia uicinis. Cæteras reliquias ipſi uiſtimatores ſibi, & comitibus parant ad ueſcendum, neq; tenentur uoto, ſi è morbo uel periculo erepti non fuerint. Omnia enim illorum conditionalia ſunt, dabo ſi dederis. Similis etiam apud Græcos *&* Armenios,*et cæteras nationes* A*ſiaticas* C*hriſtianæ religionis, cultus obſeruatur.*

De Legatis & Teſtamentis.

SI *quis ex* M*uſulmanis moriens teſtamẽtum condere conſtituit, talia ferme legata fiunt, adhibitis amicis & uicinis, ut aut riuos deducere ex longinquis partibus ante aliquod hoſpitale, aut templum, ſiue in locum aridum, qui frequentatur ab hominibus* Hairitsì, *id eſt, pietatis gratia, &* G*ſianitsì, id eſt, pro anima.* A*lij captiuos, & emptitios ſeruos legant liberos faciendos.* M*uliercu-læ enim (ut hoc genus præ cæteris ſuperſtitioſum eſt) legant pecuniam militibus, pro certa cæde* C*hriſtianorum, id putant magnò ad ſalutem ſuæ ipſarum animæ prodeſſe.* R*eges uero templa, hoſpita-*

lia, extruenda conſtituunt, & alij ſi qui ſunt potentes.

De Cæremonia defunctorum.

V *Bi quis moritur ex Muſulmanlaris maſculus, tunc maſculi funus curant: ſi fœmina, fœminæ. Abluunt cadauer, ac nitidiſſimis lineis induunt, poſtea efferunt extra urbem in locum aliquem: nephas enim eſt in templis ſepelire. Procedunt cæroforarij cum candelis Monachi illorum, ſubſequuntur ſacerdotes cantillantes interim, donec ad ſcpulturæ locum perueniant. Quòd ſi pauper fuerit ille defunctus, pro laboribus religioſorum plateatim collectæ pecuniæ ſolent illis offerri.*

De Aedificio Sepulchri Tulbe dicto.

C *Onditorio ſuperædificatur (utputa regio) templum, ipſi enim Reges in urbe ſepeliuntur: Diuitum & pauperum inſtar altaris in eam altitudinem, ut beſtiæ inſultare, aut locum conſpurcare non queant. Sæpius eò cum luctu redeunt, & inferias*

ciborum monumento ſuperpoſito, panes, carnes, caſeum, oua, lac, nouendialis cœna, more Etruſcorum pro anima defuncti deuoratur à pauperibus, aut auibus cœli, & formicis. Dicunt enim æque gratum eſſe Deo: *offerri eleemoſynam tam brutis egentibus quàm hominibus, cum ob amorem* Dei *offertur.* Multos *uidi, qui auiculas recluſas, data pecunia ualoris auiculæ, euolare iuſſerint, alios panem piſcibus in flumen proijcere amore* Dei, *dicentes ſe pro tali pietate erga egentes mercedem ampliſſimam à* Deo *conſecuturos.*

DE MILITIA. EORVM.

HAbent *omnes unum* Regem *qui illorũ uocabulo* Huncher Othmanlardan *Sabitſultan* Suleiman, *modernus ita appellatur ab eis, id eſt,* Imperator *ex* Othomanis *Sabì princeps* Solomon, *qui nunc habet filium primogenitum,*

uiginti (uel circiter) trium annorum Mutſtafa *uocatum, excellentem ſuos anteceſſores tyrannide, atq; crudelitate, ſæpe inſidiantem patri, ut ſi quomodo poſſet illum occidere, ob libidinem dominij.* Habet Rex *ſub ſe duos duces ſiue Satrapas* Tſangiach Begler *uocatos,* Europæum *&* Aſiaticum, *quibus ſubſunt præſides minores* Timargilar *dicti, quorum imperijs parent milites ordinarij, qui ſi ceſſant dum ad expeditionem euocantur, ſuſpendio pœnas luunt.* Baſſalar *qui interpretãtur capita, plures ſunt: ij propter conſilium ſemper* Regem *comitantur, Sulihtarlar quoq;, qui ſunt ſtipatores corporis illius, ſemper poſt tergum eius ſuccedere ſolent, unà cum* Capugtſibegler*, id eſt, cubicularijs,* Iazigtſibegler*, id eſt, cancellarijs,* Eminler, *id eſt, tributi exactoribus, uidelicet puerorum, & pecuniarum, Spahalar, id eſt, leuis armaturæ militibus equeſtribus, multis* Vlachlaris*, id eſt, nuncijs: et alijs huiuſmodi continuè aulã ſequẽtibus.*

De Conditione procerum.

N*Vllus ex Satrapis poſſidet prouinciam aut ciuitatem*

uitatem aliquam iure hæreditario, quam poſt obitum liberis uel ſuis ſucceſſoribus poſſet relinquere ſine conſenſu ſui regis.. Sed ſi aliquis Ducum,*uel* Principum *certas poſſeſſiones cupit habere, id illi conceditur hac conditione:* Initur *ratio precij, & reddituum illarum poſſeſſionum.*Cognoſcit *et* Turca*, quot milites ali annuo illo cenſu poſſint, tunc ſatrapà ille cogitur habere illum numerum militũ ſemper promptum, ad omnia imperata, alioqui capite plectitur:* Nihilq́; *eum à belli comitatu poteſt excuſare, quàm ſola aduerſa ualetudo.* Et *ſi quando* Turcæ *placuerit eum priuare tali beneficio, in eius eſt libertate, ſi autem non deponitur, ſuum eſt uſq; ad mortem.* Poſt *obitum, quod ſi ſucceſſores defuncti pactum obſeruare uoluerint, admittuntur: ſin ſecus, alijs prouidetur.Si aliquando aliquis iſtorum procerum cum rege loquitur, oculos humi defigit, non audens illius uultum contueri.*

De Baſsis, quos Conſiliarios, ſeu Cancellarios, aut potius Se cretarios poſſumus intelligere.

OMnes *Baſſe plerumq; fiunt eunuchi prout*

mihi narratum eſt cum eſſem mancipium cuiuſdam Conſtantinopolitani ſatrapæ: qui ſunt cæteris eius proceribus (exceptis Sāgiachis) potiores apud Turcam, & omnes ferè ex raptis Chriſtianorum filijs in eam dignitatem prouehuntur. Nullus tamen eorum etiam ſi habeat filiam Turcæ in uxorem, ut Hruſtan paſsà habet, donatur caſtello, pago, ſeu uilla, quod hereditario iure poſſideret: ſed ſi in aliquam dignitatem effertur, illam uel ad mortem, uel donec Turcæ placet habet.

De obedientia quam Turcæ ſuo Regi preſtare coguntur.

NEmo neq; ex Ieniceris, uel proceribus armatus, uel gladio accinctus, habet licentiam per ciuitatem incedere: niſi quum Turca uenandi aut orandi gratia palatium egreditur, & ſi qui ſunt cuſtodes ciuitatis aut officiales: baculos geſtant: qui ubi litigantes, uel alteri iniuriam ſeu calunniam inferentes reperiunt, fuſtibus eos puniunt. Neq; quiſpiam illi loquens, audet eius faciem intueri, ſed in terram procedens deoſculatis pedibus eius, fixis in

terram oculis ſibi loquitur. Et dum Veredarios cum literis ſuis, ad aliquos rectores prouinciarum mittit: quorum equi in itinere ubi defatigati, et Veloci curſu laſſi fuerint: facultatem habet Veredarius quoſcunq; in uia reperit, equis deicere: qui ſi in itinere neminem offendit, ad Ciuitates, uel pagos diuertit Cadiam. i. iudicem aggreditur, qui, ſi illi æquum non inuenerit, ante hoſtium domus ſuæ ſuſpenditur, & hanc ob causam pauci equis, ſed aſinis utuntur, & quum talis Nunctius ad eos, ad quos miſſus eſt peruenerit: à quibus honorifice exceptus: literis eorum regis magna cũ humilitate acceptis, & deoſculatis, mandatis eius mira celeritate exequutis, dimittitur. Nemo ibi princeps qui illi contradicat, nulla Prouincia uel Ciuitas (ut fit apud nos) quæ rebellaret, nullus deumum qui illum non timeat.

Quum Turcæ víres díminuuntur.

T*Vrcarum Imperator exquo omnes Prouincias ſuis Proceribus, ea tamen conditione diſtribuit, ut eius Prouinciæ redditibus miles continuè, tam*

tempore pacis quàm belli alatur: nunquam uirēs oc ciſo milite amittit: niſi amittat, & prouinciam Exempli gratia, ſi Imperator Turcarum nunc habet quadringentos milites: quorum centum Hungariæ prouentibus ſuſtentantur: ibi amiſſa Hungaria amittit centum milites: ſi uero nullam amittit Prouinciam & totum amiſerit militem, nihil amiſit: quia in eorum loca, etiam ſi plures cupit, inueniri facile poſſunt: non ſecus quàm apud nos beneficia Eccleſiaſtica, uel alia officia uacantia, facile poſſeſſorem inueniunt.

De Conditioue Chazilariorum.

MIlites Chazilar uocati, ſtrenui, & iure militari miro modo exercitati, qui in primo congreſſu lanceas frangunt cum aduerſarijs ſuis, nulla prorſus armatura, præterquàm clypeo, haſta, framea utentes more noſtratum, ut puta loricæ, galeæ, ſed fractis haſtis, euaginata framea, clypeo ſeſe defendentes, uiriliter pugnant, ſemper capiti, manui aduerſariorum inſidiantes, aduerſarios totis uiribus extinguere nitentes. Punctura autem gladij,

hoſtem, uel equum ferire, non laudi, ſed ignominiæ duceretur. Hi *omnem uitam, & ſalutem in protectione* Fortunæ Deæ, *ipſorum lingua* Naſſup, *ſiue* Ctſutarà *dicta, habentes, cuius apud omnes prouerbium iſtud celebratiſſimum eſt:* Iazilan Gelur Baſſina, *quod ita poteſt interpretari lingua* Latina, Iaſilan, *id eſt, ſcriptura:* Gelur, *id eſt, ueniet:* Baſſina, *id eſt, capiti, quaſi dicerent, quicquid die natiuitatis uniuſcuiuſuis* Fortuna Dea *capiti inſcripſit, id euitare impoſſibile erit, etiam ſi latitauerit in arce inexpugnabili.* Horum *enim geſta carmine in hiſtorijs deſcripta, ab omnibus recitantur, ut & cæteri eadem audacia (honoris & laudis ſtudio exciti) fortiter, & intrepide hoſtem aggrediantur.* Cæterum *pro qualibet uictoria talium, ſtipendia duplicantur, ita quòd omnes prædicti equeſtres debent regem ſequi, inſtructi his armis, lancea, framea, ſagittis, claua ferrea: alij habent clypeos, alij non, & ſemper accipiunt ſtipendium, tam tempore pacis, quàm belli.*

De Ordine peditum.

PRimus *ordo peditum eſt Solachlarum, id eſt, ſagittariorum, tales utuntur arcu, ſagittis fra-*

meis, differunt pileis à Ianitſeris. Secundus ordo eſt Ienitſerorum, illi etiam habent arma ſimilia Tſolachlarum, pro arcu tamen & ſagittis arcabuſo utuntur, & una ſecuri. Tales omnes col *lecti à* Chriſtianis *ibi degentibus ſub tributo,ui ab repti circumciſi, in loco* Tſaraì *dicto, educati,con tra* Chriſtianos *pugnant ſtrennuiſſimè,& habent ſatis exigua ſtipendia uictui: uidelicet alius quatuor, alius quinq; uel ſex nummos* Ahtsè *uocatos, qui ſexaginta* Coronatum *conficiunt: & hi ſub pœna uitæ non poſſunt equitare, niſi ægrotent.* Reperiuntur *etiam ex filijs* Turcarum *facti* Ienithſerì *quàmplurimi.* Tertius *ordo peditũ* Azaplarum *eſt, quorum finito bello finitur & ſtipendium: & ſunt omnes filij* Turcarum. Tales *utuntur longiori haſta, framea, pileos habent rubros, uel alterius coloris ex panno, cum quatuor angulis corniculatis,* Tachia *dictis, & differunt à* Ieniceris *&* Solachlaris *ueſtitu atq; armatura: tales perfodiunt hoſtium equos in bello.* Deinde *aliud genus peditum ex* Vualahia *ſectæ* Græcorum, Voinichlar *uocati, hi nihil habent ſtipendij à* Tur*ca, quàm quòd immunes ſunt à tributi ſolutione,*

& decimis: Tales tenentur ocioſos equos Regis Turcarum proprijs ſumptibus alendo, curamq; illorum gerendo, ducere tempore belli.

De Tentoriis Regis Turcarum.

CVm Conſtantinopolim relinquens Turcarũ Rex ad bellum proficiſcitur, duo uſurpans tentoria, cognomento Satorlar, cum hodie alterum pro eo tenditur, alterum ad proximam manſionem figitur, ut ibi poſtero die recipiatur. Magnitudo tabernaculi tanta eſt, ut procul uiſentibus urbs uideatur: in proximo caſtrametantur Principes, & ambiunt Regis ſui tabernaculum: deinde Equites, qui uel ſinguli, uel terni tentorium habent. Etiam pedites habent propria tabernacula, id enim ex diſciplina habent, ne quis ſub dio cubet. Ituro exercitui ſtratores uiam faciunt, hinc inde collocantes aceruos lapidum, uel ſtrues lignorum, ad indicium uiæ, adeo ut ne in tenebris quidem facile erretur. Mouent ſe media nocte, & uſq; meridiem ſequentis diei in agmine ſunt. Inter equitandum Rex in medio duorum Baſſalarum cum

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

illo colloquentes incedunt, quos præcedunt aliquot Ienitſerorum ordinis milites, in equis, ferentes candelas ardentes: & hoc ſit tempore noctis obſcuro. Deinde Tſauſlar, *id eſt*, Capitanei, *clauas habentes ferreas, undiq; cuſpidatas, pellunt homines à conſpectu* Regis, *ad iactum, uel curſum ſagittæ, ibi* Sulihtarlarum, *id eſt, ſtipatorum copia, inter quos currus cynedis pleni, in uſum* Turcæ, & Procerum. *Subſequuntur, & præcedũt iam dicti* Duces *cum maximo milite equitum, & peditum, & diuerſæ conditionis hominum, alij habentes ſtipendia, alij quæſtus gratia & lucri, maſculi tantum, nullas ſecum ducentes mulieres.*

De Vectura Animalium.

DEinde *ſequitur multitudo* Camelorum, *mulorum, equorum (interdum ſolent &* Elephantes *eorum lingua* Phil *dictos, deducere) portantes uictualia, tentoria, & ſimilia militi neceſſaria.* Et *ubi figitur tentorium* Turcæ, *ibi iam ſingula ſuo ordine tanquàm in urbe, parari debent.* Ibi *locus Sartorum,* Piſtorum, Macellatorum: *alij pa-*

rant epulas

rant epulas carnium omnium generum, qui ſi non potuerint habere carnes recentes, tunc exponunt ea quæ ab animalibus uehuntur, uidelicet, panes bis coctos, carnes ſiccas. Paſtarma dictas, cæſum, lac coagulatum. Sunt enim patientiſſimi famis, ſitis, frigoris. Raro hoſpitantur in urbibus, ſed in agris ſub tentorijs, circa fœneta & riuos, maiorem gerentes curam animalium, quàm ſui ipſorum, paruo & ſatis uili cibo contenti. uidelicet, dicto lacte coagulato aqua temperato, & immiſſo pane, uel recenti, uel bis cocto, ſerui, pariterq; domini. Ibi ſilentium tempore noctis magnum. ut captiuos fugientes negligant, ne clamor excitetur, ob pœnam iniunctam: ſed cum uadunt cubitum, & cum ſurgunt abire; omnes alta uoce clamant hæc uerba, ter repetentes, Allah Allah Allahu, ide eſt, O Deus.

De Iuſtitia exercenda in bello.

T*Anta ſeueritas diſciplinæ ſit in bello, ut nemo militum auſit aliquid iniuſtè rapere, alioquin ſine miſericordia puniretur: habentur enim inter eos ordinarij cuſtodes, ſiue defenſores earum re-*

rum, quæ in uia occurrunt militi, ut pueros octo uel decem annorum portantes uenales panes, oua, fructus, auœnam, & ſimilia. Tenentur *quoq; defendere dicti præfecti hortos fructuum circa uiam ſitos, ut nec ipſi audeant unum pomum, uel huiuſmodi ſimile, ſine licentia poſſidentis carpere, alioquin & tales capitis pœnam luerent.* Cum *eſſem in exercitu* Turcæ *in expeditione cõtra* Perſas*, uidi* T*ſpahiam unà cum equo, & miniſtro decollari, quòd ſolutus equus arua cuiuſdam ingreſſus fuerat.*

De Feſto celebrando ob victoriam Turcæ.

CVm *renunciatum fuerit de uictoria, in omnem lætitiam ſeſe effundunt ciuitates.* Noctu *autem ſub primam facem, auſpicantur triumphalem iſtam feſtiuitatem, funalia, cereæ tedæ, faces, ubiq; diſponuntur, ſtragulis, aulæis, ueſtibus holoſericis ædes uelantur, & uia qua intraturus eſt* Imperator Turcarum. Triumphum *autem uerum reportat* Conſtantinopolim*, ubi continuè reſidet, ſi non agit bellum in aliquas regiones.* Legi-

bus tamen tenetur tribus annis elapſis ipſemet ſuſcipere expeditionem in regiones Chriſtianorum, pro amplificatione regni, uel defenſione.

De Venatione eorum.

N*Vlla natio ſub ſole tantum gaudet uenatione, quantum Turcica. Penetrant enim inſequendo feras loca aſpera & montuoſa in equis, capientes diuerſa animalia, & ſi animal extinctum à canibus ſuffocatum fuerit, illo non ueſcuntur neq; ipſi, ſed nec Chriſtiani inhabitantes illas regiones. Et ſi caſu occidunt aprum, dant illum Chriſtianis illarum regionum, quia Muſulmanis prohibitum eſt ueſci porcorum carnibus.*

DE OPERARIIS ET AGRICOLIS.

RVſtici per ſeruos eorum agros colunt decimam dependunt ſuo Imperatori. Opifices uero artibus mechanicis ſe ſuſtinent. Qui ociū colunt, fame contabeſcunt. Mercaturam quoq; ſtrenue exercent. Aſiam minorem, quam nunc Natoliam uocant, Arabiam, Aegyptum peragrant, ad Venetos ſeſe deferunt. Balnea in ſingulis ciuitatibus habent, ubi ſolemni more, bis, uel ter ſe lauant. Si reddunt urinam, mutonem lauant. Si uentrem ſoluunt, podicem abluunt: idem fit à mulieribus, quos ſequuntur ſerui, uas aquæ plenum geſtantes: maſculum maſculus, & fœminam ancilla. Et cum exeunt lauatum, mulieres ungunt ſe quodam genere unguenti, quod poſt mediam horam pilos cadere facit, uiri ipſimet radunt mutones, nec quouis modo ſinunt creſcere pilos, ſed ſingulis menſibus bis uel ter ita faciunt, tam maſculi quàm fœminæ: & maxime

cum templa frequentant, alioquin ignibus (ut uiolatores ſacri loci) traderentur. Habent etiam diuerſos artifices, ut ſartores, ſutores, auri, argenti, & omnis generis metalli fabros, ſimiliter carpentarios, pictores, lapicidas, ſed non tam ſubtilis et præſtantis ingenij, ut in iſtis partibus noſtris.

De Iuſtitia apud Ciues.

I*Vdicem omnes habent eundem, tam* Chriſtiani, *quàm* Turcæ: *ex* Muſulmanis *tamen unum electum, qui ex æquo omnibus ius miniſtrare tenetur. Si quis occidit, ipſe quoq; mortem ſubire debet. Si quis furatur, aut uiolenter rapiat, ſuſpenditur:* V*t contigit* Ienitzero *cuidam, qui mulierculæ cuiuſdam portãtis in forum uenale lac ebiberat, non ſoluendo precium, cum accuſatus corã* Iudice *negaret factum, pedibus ſurſum ſuſpenſus, chordáq; per medium ligatus, lac ſtatim euomuit, atq; ilico iudicio ſtrangulatus.* Hoc *me præſente in* Damaſco *contigit, cum ex* Armenia Hieroſolymam *proficiſcerer. Si aliquis adulterium commiſerit, maſculus in carcerem coniectus, poſt ali-*

quot menſes pecunia redimitur : & mulier uideli-cet adulterata, ſuper aſinam uicatim & plateatim ducitur, flagris cæditur denudata, & lapidatur uiſcera bouis in collo habens.

De Agricultura.

T*Am Chriſtiani, quàm Muſulmani, agros, uineas, & paſcua colunt, habentes frumentum ſimile noſtrarum regionum, tritici, milei, ordei, auœnæ, ſiliginis, fabarum, & omnium generum legumina : inſuper orysā in abundantia, lini, bombacis, plus quàm hæ regiones. Vineta quoq; utraq; gens poſſidet, fructu eius uarie utentes. Chriſtiani uinum conficiunt, & Turcæ mel eorum lingua Pechmez uocatum, uuas paſſas quaſdam ita medicantur, ut ſemper & uiſu, & guſtu recentes appareant, has Vzum Turſſi uocant. De fructibus in magna copia habent. Ibi peponū, melonum, cucumerum, ſuo tempore horti & agri repleti. Ibi nuces, poma, pyra, mala punica, nuces, caſtaneæ, ficus, ceraſa, poma narranza, & alia id genus uili pretio, ſed non in omni re-*

gno. Sunt etiam loca ut paſſim in Capadocia & Armenia minori, ubi nihil horum (propter ualidum frigus) poſſunt habere.

De Diuerſitate Animalium.

HAbent *opiliones Sobanlar appellatos, hi ſemper in ſolitudine degunt, & ad pabulum ſingulis ferè menſibus ſedes mutant, nullas prorſus domos, uel poſſeſſiones præter tentoria, & greges armentorum poſſidentes, ſed paſcunt camelos, mulos, equos, boues, oues, & hædos: conficiunt caſeũ, butyrum: tondunt lanam, inde faciũt penulas Ghenech appellatas, tapetia: ea uendunt et inde emũt frumentum, ad uictum ſue familiæ. Omnes prædicti dependunt decimas Regi Turcarum, de omnibus quolibet anno creatis animalibus. Inſuper Chriſtiani ſub tributo uiuentes, coguntur dare tributum, uidelicet, de quolibet maſculo unum coronatum. & quod eſt crudeliſſimum, etiam filios omnes uxores non habentes, ui abripiunt, ſingulis quinq; annis perluſtrantes domos eorum,*

De Aedificiis domorum.

IN *ædibus non multa magnificentia, pleræq; la tericio opere conſtant, duplici ex materia: ſunt.n. lateres, alij fornacibus, alij ſole excocti.* Tecta *cuneatim coeunt. quemadmodum hic, & hoc in to ta* Europa, *ſed in* Natolia *tecta plana ſunt in mo dum tabulati, ſine ullo faſtigio, ſciphones, & ca nales aquæ pluuiam demittũt, quæ ad illos per* Cy *lindrum deuoluitur.*

De Veſtimentis eorum.

CV*ltus illis ex materia lanæ, lini, & ſerici, ſatis magnificus, ueſte* Chautan *uocata. utuntur, ſtricta, laciniosa, & uſq; ad talos prolixa, bra chas noſtras deteſtantur, ut nimium pudenda ex primentes.* Induſia Gumlech *dicta, ſudariola uio laceo colore tingunt, caput illis aggeſtu pepli in tur rim ædificatur, & in pyramidem turbinatur, & talis pileus* Tulbent *ſiue* Salma *eorum lingua uo catur.* Mulieres *diuitum uelata facie incedunt, nunquam alienis uiris uultum aperiunt, nunquam*

*ſorum frequentant.*Calciamenta Babucs uel Cſiſ *me dicta,tam uirorum quàm mulierum, in ſolo ſup pactum habent, ut diutius illis uti poſſent.*

De Cibariis illorum.

VTuntur et ipſi quoq; non peſſimo pane Echmech dicto, nigro & albo, quemadmodum et noſtrates, ſed illi ſpargunt quoddam genus ſeminis Suſſam uocata, ſuper recentem, poſtea coquitur, quod tribuit magnam ſuauitatem manducantibus, quo nuſquam utuntur noſtri, præter in Hiſpania paſſim in quibusdam locis, uidelicet in regno Granatæ, & circa Ciuiliam. In edulijs illis multiplex ars, & uaria conditura: cibus uero maxime ſolemnis eſt, puls ex oryſa, ita addenſata, ut partes inde manibus decerpantur. Piſcium mira abſtinentia. Carnibus omnibus utuntur, præter porcinis. Nullæ ibi tabernæ hoſpitijs deſignatæ, aut publica diuerſoria, quemadmodum apud noſtrates, tamen in plateis diuerſa uenduntur cibaria, & alia huiuſmodi ad uictum neceſſaria.

De Potu illorum.

TRiplex illis potus: Primus ex ſucaro, ab illis Secher uocato, aut melle diluto aqua, Tſerbeth appellatur is potus. Secundus ex uuis paſſis detractis racinis in aqua decoctis, additur deinde aqua roſacea, & aliquantulum ueri mellis, & hic potus Hoſſaph uocatur, & uenditur ubiq; locorum in Turcia, eſt enim dulcis & inflat uentrem. Tertius fit ex illo defruto Pechmez appellato quod ex muſto factum, ſpeciem mellis præ ſe fert guſtu & uiſu, diluitur enim aqua, & datur ſeruis ad bibendum.

De Modo ſedendi, & comedendi.

CVm manducandum eſt, ſubijciunt ſtoreas Hactſer uocatas, deinde inſternunt tapetia, aut puluinaria. Alij in nuda humo diſcumbunt, menſa illorum Tſophra dicta, ex corio fit, & explicatur, & contrahitur, ut marſupium. Non aſſident noſtrorum more, nec diſcumbunt ueterum ritu, ut cubito innitantur, ſed decuſſatim pedibus

inter ſe complicatis more ſartorum, antequàm ciz bum ſumant oratio præmittitur. R*aptim comez dunt, & magno ſilentio, interim omnes uxores in abdito tenent: ſerui uero poſt duodecimum anz num, non permittuntur domum(ubi mulieres ſunt) ingredi, ſed infra duodecimum annum pueri ingre dientes, & egredientes deſerunt maioribus neceſ ſaria, qui in alia domo ſegregati procul habitant. Captiuæ uero non habent licentiam egrediendi foz ras, niſi cum mulieribus* T*urcarum cum uadunt in balnea lauatum, uel aliò extra urbem recreatioz nis cauſa in hortos & uineas (quod ſæpe facere ſo lent) ſed ſemper in domibus latitantes operantur, nec permittitur illis cum captiuis ſeruis cōuerſari.*

P*rout ſuo loco uidelicet in ſequenti capituz lo de* A*ffličtione captiuorum legenz tes latius intelligere poterint.*

SALVTATIO TVRCARVM, Perſarum, & Arabum, hæc eſt.

Sellam	alíech	Tſultanum.
.i. *Pax*	*tibi*	*Princeps.*
Sellam	alíech	Baba.
.i. *Pax*	*tibi*	*Pater.*

Sellam alíech Ana. *Pax tibi Mater, &c.*

Ita et alios ſeriatim ſecundum dignitatem perſonæ ſalutare licebit.

RESPONSIO EORVM.

Alechmí	Sellam	Rahmatullah.
Et tibi quoq;	*pacem*	*donet miſericors* Deus.
Berechyat		tſeudígum.
Benedictionem,		*amice mi.*

DIALOGVS INTERROgationum, & Reſponſionum Turcæ cum Chriſtiano. Et primo Turca ad Chriſtianum hoc modo.

Handa gidertſen bre Giaur?
Quo uadis ò Chriſtianæ.

RESPONSIO Chriſtiani.

Stambola giderum Tſultanum.
Cōſtātinopolim uerſus pergo Princeps.

TVRCA.

Ne iſſum var bu memleketten?
id eſt, Quid negocij habes in his regionibus,

CHRISTIANVS.

Bezergenlik, ederum, Affendi,
id eſt, Mercaturam, exerceo Domine.
*uel,*Maslahatom, var, anadolda.
id eſt, Mihi negocium eſt in Aſia.

TVRCA.

Ne habar ſcizum girlerden?
.i. Quid noui fertur in ueſtris partibus.

CHRISTIANVS.

Hits neſte bilmezom tſaa dimege.
id eſt, Neſcio quid noui ſcire cupis, ut dicam tibi.

TVRCA.

Gioldaſſum varmi tſenumle?
id eſt, eſt ne tibi comes?

CHRISTIANVS

Ioch, Ialanuz, gheldum,
id eſt, Non, *ſed ſolus ueni.*

TVRCA.

Benumle gelurmítſun?
id eſt, Mecum *placet ne uenire?*

CHRISTIANVS.

Irachmíder tſenum íataghom?
.i. Eſt ne procul tuum hoſpitium?

TVRCA.

Iachender bundan guſtereím tſaa.
.i. Prope eſt, hinc oſtendam tibi.

CHRISTIANVS,

Gel ghuſteríuere Allaha tſeuertſon.
Veni oſtende, ſi *Deum amas.*

TVRCA.

Kalch íocharí tur bonda,
Erige te ſurſum, ſta hic

CHRISTIANVS

Hanghí daraſtan der bílmezum
In qua parte eſt neſcio.

TVRCA.

Tſagh elíne bacha ghun doghutſine
Ad dexteram reſpice ad orientem.

CHRISTIANVS.

Bír buch evv atſarghibí
Vna alta domus tanquam caſtellum
gurunur omíder
Apparet, illud'ne eſt?

TVRCA.

Gercſekſon oder, íaken deghílmí?
Verus es illud eſt, propè nonne eſt?

VALEDICTIO.

CHRISTIANVS.

Allaha tſmarladoch tſení
Deo commendo te,
Ben oraa gitmezom.
Ego illac non ibo.

TVRCA.

Bre neden korkartsō nítcíe gelmetsō.
He quem times quare non uenis?

CHRISTIANVS.

Benum íolum oraa deghelder.
Meum iter illac non eſt,

TVRCA.

Vargeth tſagloga eier ghelmeſon.
I *bonis auibus, ſi non uis uenire.*

CHRISTIANVS.

Gegſien hair oltſon
Nox *fauſta tibi ſit.*

TVRCA

Aghbate hair oltſon.
Et *tibi fœlicior.*
Ben kurtuldom tſoch ſuccur Allaha.
Ego liberatus ſum, ſumma laus Deo.

H*æc pauca* T*urcicæ linguæ uocabula tibi non neceſſitatis ſe delectationis gratia generoſe lector adiunxi: ut ſcias quam ſint craſſa atq; barbara.*F*axit* D*eus* O*pt.*M*ax.ut illis noſtra magis, quàm nobis eorum ſint neceſſaria uale.*

Hæc Figura denotat Turcarum predam: qualiter alios occiſos canibus deuorandos relinquunt: quoſdam ſemiuiuos in iumentis donec extinguatur uectant: alios concathenatos ducunt, alios ad agriculturam, & ouium curam tradunt: nonnullos fugitiuos coniuratione à fuga reuocant, et reuocatos cruciant: & ſub tributo uiuentium Chriſtianorum filios abrupiunt.

QVOMODO CHRISTIAni in bello à Turcis capti diſtrahuntur.

S*Vſcipienti Turcarum Imperatori, aduerſus Chriſtianos expeditionem, inter reliquos mercatores ſemper comes eſt ingens turba mangonum, & laniſtarum, camelis inſidens: hi in ſpem mancipiorum longiſſimas cathenas ſecum deferunt, in quibus facile quinquageni aut ſexageni per ſeriem colligantur. Iidem quoſcunq; non abſumit hoſtilis gladius, à prædatoribus emūt,*

quod illis ea lege permiſſum eſt: ſi principi deci- mas mancipiorum præſtent, reliquos ipſis uel in ſuum uſum, uel ad nundinationem detinere fas eſt, nec ulla apud illos uberior aut frequentior merca- tura, ut & olim apud Romanos *fuit, qui merces nullo uitio emptas, & in quibus euictio timeri non debuit, res mancipi appellabant.*

Quibus rebus Turcarum Imperator ſuos captiuos deſtinet.

SEnes, *& utriuſq; ſexus iuuentutem, quæ illi decimarum nomine obtigit, ita diſcernit, ut gran diorem ætatem ad agriculturam uendat, qui tamen rariſſime capiuntur: raro enim eis parcunt, quos ætas multorum annorum parum uendibiles fecit.* P*uellas uero et iuuenes ad certum locum relegant, qui ipſorum lingua Saraì uocatur, ut ibi certis ar tibus inſtruantur, quò illis in poſterum commodius utatur, ac primum id agitur, ut abnegata* Chri- *ſtiana fide, circuncidantur.* I*am'q; eorum cere- monijs initiati, diligenter penſitatis per* Phyſiog- *nomiam liniamentis corporis, pro cuiuſq; indole,*

uel ad leges eius gentis diſcendas, uel ad militiam deſtinantur, ſi maior uis corporis quàm ingenij ap pareat: danturq́; in ſtipendiũ quottidianum duo uel tres Abcſe *nummi quos aſpras uocant qui ſexagin ta faciunt unum coronatum, id ad cibarium & ue ſtiarium ſufficere arbitrantur, donec in expeditio nem ſit abeundum.* Rudimentis *militiæ ita imbu= untur, primum pro teneritudine uirium datur le= uior arcus, mox creſcente robore, & peritia, gra uior ac grauior, donec bello ſit idoneus.* Adeſt *magiſter ſeueriſſimus exactor quottidiani exerci= tij, quotieſcunq; à ſcopis errant, toties flagris cæ duntur, atq́; iſti aſcribuntur ordini* Solaclarorũ, *.i. ſagittariorum.* Alij *in hoc erudiuntur, ut* Ie *nizaris cooptentur: iſti quoque ſuos præceptores habent, qui illos ad quottidianam batuationem co= gunt, bini, inter ſe baculis decertant.* Reliqui *proh nefas, in quibus maior gratia formæ, ita ab= ſcinduntur ut nihil uirile in toto corpore appareat, grauiſſimo cum diſcrimine uitæ: quod ſi euadant, non in aliud ſunt incolumes quàm in obſequium ſce leratiſſime libidinis, mox ſeneſcente pulcritudine, ad officia eunuchorum, ut matronas ſeruent depu*

tantur, aut cuſtodiendis equis & mulis, aut culinæ miniſterijs addicuntur.

Quomodo agatur cum puellis, & reliquis mulieribus.

QVæ luculentæ pulchritudinis ſunt, eliguntur in concubinas: mediocres dantur matronis ad officia pediſſequarum; inter quæ adeò ſunt nonnulla fœda miniſteria, ut honeſtè dici non queant: coguntur enim illas ſequi cum uaſculo aquæ, quando ad exonerandum aluum, & perpurgandum eas partes egrediuntur. Aliæ ancillaribus operibus, ut textrinæ mancipantur. Nullis ex omnibus liberum eſt uel Chriſtianam fidem reſeruare, aut ſpem libertatis quàm diu uiuit, concipere.

Quomodo Reliqui Turcæ cum mancipiis agant.

HActenus quid Imperator Turcarum agat, diximus: nunc quid priuati iſti, cum primum nouitios adepti ſunt, omnibus minis, promiſſis, blan

ditijs agunt, ut recens mancipium circumciſionem admittat: id ubi fecerit, humanius aliquanto tractatur, cæterum ſpes redeundi in patriam planè abſciſſa eſt: conanti enim id pœna incendij deſtinata eſt. Hi *quia firmiores creduntur, ac minus fugaces, à dominis ad miniſteria caſtrenſia aſſumuntur, libertas tum demum competit, ubi uel ipſe annis inutilis potius reijcitur à domino quàm dimittitur, uel ubi dominus in bello inter pericula mortis libertatem legarit.* Matrimonia *illis quidem permiſſa ſunt, ſed liberi eorum pro arbitrio* Domini *diſtrahuntur, quæ res ſapientiores à nuptijs abhorrere facit.* A*lios qui circumciſionem repudiant, immaniter tractant: quam miſeriam per tredecim annos expertus ſum: nec ullis uerbis conſequi poſſum, quid ſit calamitatis in hoc genere uitæ.*

Quomodo agitur cum Chriſtianis artium Mechanicarum ignaris.

DV*riſſima illorum ſors eſt, qui artes mechanicas non didicere: eæ enim ſolæ ibi in honore ac precio ſunt, quamobrem literati, ſacerdotes, ne=*

biles homines, qui in ocio uitam degerunt, ubi in horum manus uenere, omnium miſerrimè habentur. Mango enim in illos, utpote uix uendibiles, nullos ſumptus facere ſuſtinet, hi pedibus capitibuſq; intectis, ac plerumq; maiore parte corporis nudi inambulant: nullus enim nouus cultus detritis, ueteribus ueſtimentis ſuccedit, per niues, per ſaxa, æſtates & hyemes detrahuntur, nec finis donec uel moriantur, uel ſtultum dominum, qui malam mercem emat, inueniant, talis enim illorum eſt iudicatio. Cæterum nemo omnium tam eſt fœlix, cuiuſcunq; uel conditionis, uel ætatis, uel artis, uel formæ, ut eum in itinere ægrotantem apud hoſpitem deponat. Primum cogitur flagris ire, id ſi non poteſt, iumento imponitur, ibidemq; ſi ſedere nequeat, prono corpore alligatur, non aliter quàm ſarcina aliqua, aut mantica: morientem detractis ueſtibus in proximam foueam aut uallem canibus & uulturibus abijciunt.

Quomodo Recenter capti in itinere tractentur.

NOn *ſolum perpetuæ cathenæ cōcaptiuos includunt, ſed manibus quoq; in itinere manicas ad=*

dunt:

dunt. : paſſus unus inter ſingulos interſtitij eſt, ne ſe mutuo conculcent : id ideo faciunt, ne à mancipijs lapidentur. Quum enim ſinguli mangones ingentem numerum ducant, adeò ut decem ſæpe quingentos homines concathenatos habeant, uim metuunt tantæ multitudinis, ſi ad iactum liberas manus haberent. Cæterum ubi nocti concedendum, uinculis quoque pedes onerant, eosq́; ſupinos omni iniuriæ aeris exponunt. Mulieribus uero humanior conditio eſt, quæ ualent robore, pedibus incedunt : teneriores in iumentis uectantur : quæ adeo infirmæ ſunt, ut iactationem iumenti non ferant, in corbibus tanquam anſeres geſtantur. Nox illis triſtior eſt, aut enim munitis locis includuntur, aut mangonum impuram libidinem pati coguntur. Auditurq́; ingens ploratus per tenebras adoleſcentium utriuſq; ſexus uim patientium, nec ſexennis aut ſeptennis ætas miſeros à tali fœditate defendit, adeo ſcelerata gens, & contra naturam & ante naturam libidine ſæuit.

Quomodo Venalitii tractentur.

V*Bi dies illuxit, in forum uenales tanquam greges ouium, aut caprarum producuntur. Conueniũt*

mercatores, ſtatuitur precium: ſi placet mancipi-um, detractis ueſtibus futuri domini oculis exponi tur, inſpiciuntur omnia membra, tentantur, ex-plorantur, nunquid uitij in iuncturis aut articulis reſideat. Si diſplicet, reijcitur ad mangonem, to ties id paſſurus, quoties empturiens aliquis aduene rit: ſi placet, abducitur ad grauem ſeruitutem, ut uel arator, uel paſtor ſit, ne duriora commemo-rem. Multa ſunt ibi inaudita exempla miſeriæ. Cæterum homines iugo copulatos aratrum ducere nunquam uidi. Ancillæ arctiſſimæ habentur in perpetuis laboribus & extra conſpectum uirorum, & ne cum conſeruis quidem illis ulla confabulatio permittitur. Si quìs cum uxore & liberis captus fuerit, hunc libentiſſime magnates emunt, & uil lis præficitur, ut curam uel aruorum, uel uineto-rum, uel paſcuorum agat, nati ex illis uernæ fi-unt. Si in Chriſtiana fide perſeuerauerint, ſta-tuitur certum tempus ſeruiendi, quo elapſo liberi fiunt: filij tamen eorum niſi redimantur, in ſerui tute manent, pro domini arbitrio, uel in iiſdem ſe dibus manſuri, uel aliò transferēdi: nulli enim ibi ſunt aſcriptitij glebæ, quibus certa ſit ſedes ſer-

uitutis. Si cupiunt poſt adeptam libertatem in patriam redire, dantur diplomata commeatus. Verum illis qui noſtram religionem abiurarunt, nec certum tempus eſt ſeruiendi, nec ullum ius in patriam redeundi, ſpes libertatis ſolummodo pendet à domini arbitrio, ubi tamen libertatem nacti fuerint, ſoluunt decimas ut cæteri Turcæ, à reliquis tamen oneribus, quibus Chriſtiani premuntur, immunes ſunt.

De Illís Captíuís quos paſtores faciunt.

D*Vra uita agricolarum, durius tamen agunt qui ad paſtoritias curas emuntur, uiuendum illis in ſolitudine, perpetuò noctes & dies ſub dio agendum: dominus cum uxore ſolus in tentorio uerſatur, & præter tuendi gregis officia, penulas & tapetia ſubciſuis horis facere coguntur. Singulis menſibus paſcua mutant, de montibus in montes ſe transferentes. Qui humaniores ſunt, dant aliquam mercedulam ſeruis, qualem dimenſum fuiſſe apud Romanos legimus, id in peculium cedit,*

quod conſeruant uel in uiaticum, ſi in patriam poſt libertatem adeptam redire uelint, uel ad alias neceſſitates uitæ. Cæterum id non ubique ſit, eſt *autem illud miſerum blandimentum ſeruitutis, quo illos à conſilio fugæ retrahũt.* Illis autem qui Chriſtum *abnegarunt, iamq́; recutiti ſunt, quia certi ſunt, quòd non fugient, nihil tale indulgetur.*

De Fuga Captiuorum ex Europa.

FAcilior *fuga illis, qui in* Europa *agunt, quàm qui in trãnſmarinas regiones uenduntur: his enim præter flumina nihil traijciendum, quæ facile enantur, maior difficultas in* Helleſponto *tranſmittendo.* Qui *autem fugam inſtituunt, tempore meſſis id ſoliti ſunt facere, ut & facilius in ſegetibus lateant, & inde uictum habeant, noctu autem fuga initur, per diem aut in ſyluis, aut in paludibus, aut in ſegetibus ſeſe abdunt, maluntq́; à lupis alijsq́; beſtijs deuorari, quàm ad ueteres dominos retrahi.*

De Fuga ex Aſia minore.

QVi ex Aſia fugam moliuntur, Helleſpontum petunt, inter Gallipolim et arces illas olim Seſton & Abidon nunc autem Bogaz Aſar dictas, id interpretari poteſt, caſtella faucium maris, ibi enim mare anguſtiſſimum eſt. Hi ſecum deferunt ſecurim & funes, ut & ligna cædant, & colligant, quò inde ratem faciant ad traiectionem maris, nihil niſi ſalem ſecum deferentes, nocte raticulam inſcendunt. Si uenti & fortuna maris fauet, tribus aut quatuor horis traijciunt, ſin minus, aut pereunt in fluctibus, aut ad littora Aſiæ reijciuntur. Emenſo mari montes petunt, polumq́;, & booten inſpectantes ad Boream tendunt. In fame glandibus aut herbis ſuis ſale conditis ſeſe ſuſtinent. Si plures ſocietatem fugæ inierint, noctu opiliones inuadunt, quibus occiſis, quicquid ibi alimenti inuenerint, ſecum aſportant, ſæpe tamen & ipſi pereunt occiſi ab opilionibus, uel ab eiſdem capti, & priſtino hero traditi, ad ueterem ſeruitutem rediguntur. Cæterum longè plures pericula abſumunt, quàm incolumes euadunt: aut enim

naufragijs, aut dentibus beſtiarum, aut ferro inimicorum, aut poſtremo fame pereunt, cum longior erratio in fuga contigerit.

De pęna fugitiuorum.

F*Vgitiuis multiplex pœna: alij enim ſuſpenſi pedibus diriſſimè flagellantur, qui enim homicidium committunt, illis plantæ pedum in multos ſulcos cultro reſcinduntur, & reſciſſis ſal inſpergitur: quibuſdam furca ingens ferrea, cum ferro collari inſcritur, quam dies noctesq́; inlongum tempus geſtant.*

De Græcorum, & Armeniorum pietate erga captiuos.

M*Ortis pœna & confiſcatio omnium bonorũ illis infligitur, qui captiuorum fugam inſtituunt. Tamen non ceſſant Armeni & Græci captiuos Chriſtianos apud ſe occultare, & deformatos ſuo cultu deducere ad naues Venetas, uel aliorũ Chr, ſtianorum, dantq́; uiaticum, & omnia neceſſaria*

nec ullum pietatis genus omittunt: eandem enim pietatem noſtrorum aiunt ſe experiri, ſi quando Romam uel Compoſtellam uenerint.

De Incantatione Turcarum contra fugientes.

HAbent *quoddam genus incantationis, quo inuitos retrahunt.* Nomen *ſerui in ſchedula ſcriptum ſuſpenditur in tabernaculo, uel domicilio ſerui, deinde diris uerbis & deuotionibus illius caput impetunt, deinde ſit ui dæmoniaca, ut fugiens putet ſibi in itinere uel leones uel dracones incurrere, uel mare uel flumina contra ſe exundare, uel omnia tenebris nigreſcere, ijsq́; terriculis repulſus ad herum redit.*

Memoriã Chriſti paulatim in prouinciis olim Chriſtianis aboleri.

SV*perſunt adhuc aliqui, qui meminere expugnationem Conſtantinopolis, & regna Græciæ, Albaniæ,* V*alachiæ, Seruiæ quam Boſnam uocant*

Turcæ, in prouincias redacta, illi quidem Chriſtum tenaciter retinent, ſed iuuentus dedıſcit, breuiq́; futurum ut plena ſit obliuio Chriſtianitatis. Idem futurum in Croatia, Hungaria, Sclauonia, quæ recentia addiuamēta ſunt et auctaria Turcici imperij.

Quæ conditio debellatorum.

V*Bı prouinciam cepit, omnia prouincialium bona tam mobilia quàm immobilia in prædam cedūt. Nobilitatem ſtirpitus excindit, præcipue regiam ſobolem. Et quòd nunc Ioannis Regis filio fauent, non alio conſilio faciunt, quàm ſi illis Hungaria adimatur, eum immittant ad res nouas moliendas: ubi illis ſecura poſſeſſio Hungariæ fuerit, haud dubie è uita tolletur, nam Turcæ in care nec generis, nec ſoceris, imò ne fratribus quidem parcunt. Clericos ſi non occidunt, omni fortuna & dignitate nudatos ad ludibrium et mendicitatem relinquunt. Campanas omnes & organa. & alia inſtrumenta Muſica templis adimunt, imo ipſa templa prophanata ſuo Mehēmeto conſecrāt:*

Miſera

Miſera & humillima ſacella Chriſtianis relinquunt, ubi ſacra non publicè ſed diſſimulanter & ſilentioſe faciant, quæ ubi uel terræmotu corruerint, uel incendio deflagauerint, uel ætate computruerint, non licitum eſt inſtaurare, niſi magna pecunia depenſa. Concio & annunciandi Euange*lij munus planè interdicitur, nec fas eſt quenquã* Chriſtianum Remp*. attingere, aut arma geſtare, aut ſimili cultu cum* Turcis *indui, aut quæ hilarioris uitæ ſunt, ſpectacula ædere, uel choreas ducere. Si iniuria fit contumelioſiſſimis uerbis uel tibi, uel* Chriſto*, tacendum atq; ferendum eſt. Quòd ſi aliquid indignius contrà loquaris de eorum religione, inuitus circumcideris: tum ſi hiſcas contra* Mehemmetum*, ignes & incendia tibi parantur. Et ſi* Chriſtianus *eques prætereat* Muſulmannum*, id eſt,* Turcarum *religione initiatũ, neceſſum eſt, ut de equo deſcendat, & cernuo uultu ſedentem adoret: quod niſi fit, fuſtibus ab equo deijcitur.*

De ſacerdotũ & monachorum ſub Turcę tributo uiuentium conditione.

S*Acerdos, monachus peſſima illic cõditione ſunt,*

ut ſacrilegia & ſcandala Dei & *hominum exi= ſtimantur, nihil de* Eccleſia *accipiunt* : Feriatis die *bus pauxillulum panis à mulierculis nonnullis por= rigitur, cæteris diebus nihil datur.* Ipſi *ligna tio= nibus uiuunt : nam mos eſt, ut ligna in ſyluis cæ= dant, ijq́; dorſum aſelli onerant, ea cum merce per omnes plateas ambulãt, ligna uenalia proclamãtes.*

De Tributis Chriſtianorum.

Q*Vartas omnium fructuum dant Chriſtiani: et iſtiuſmodi quartatio non ſolum ex prouentibus agrorum & pecorum colligitur, ſed etiam mecha nici de ſuo quæſtu quartas dependunt.* Deinde *eſt & aliud onus capitationis, qua ſinguli quot= quot ſunt in una familia. ſingulos ducatos ſoluũt. Si parentes ſoluere nequeunt, ad liberos ſuos in ſeruitutem uendendos compelluntur.* Alij *in cathe nis uincti, oſtiatim obambulant ad ſtipem emendi= candum, quod ſi ne ita quidem ſoluendo ſiunt, perpetuis carceribus mancipantur.* Iam *cum om= nia officia præſtiterint, adhuc ſemper ius eſt* Tur *cæ optimum quemq́; ex liberis deligere, quem cir=*

cumciſum ſummotumq; à conſpectu parentum in militiam alit, nec unquam ad parentes redit: & primum. quia puer facile Chriſtum obliuione deſdiſcit, mox etiam parentes & conſanguineos, adeo ut ſi inter eos uerſetur, neminem ſuorum agnoſcat. N*emo uerbis id explicare poteſt: quibus lachrymis, gemitu, ſingultibusue, iſtiuſmodi diuulſio fiat.* Pa*ter filium quem in cultum* C*hriſti educauerat, rapi uidet ad militiam Sathanæ ut* C*hriſtum oppugnet: filius abſtrahitur à parentibus, perpetuo inter alieniſſimos victurus.* Q*uicquid charum eſt ſanguine, ſodalitate gratum, familiaritate amicum relicturus: poſtmodũ in eorũ numero futurus. quos Græci* ἀπάτερασ *et* ἀμήτερας *uocare ſolent.* E*t hi quamquàm magnopere à fide* C*hriſtiana degenerarunt, pleriq; tamen eorum:* E*uangelium* I*oannis pro amuleto certiſſimo ſub axillis portant uide licet.* I*n principio erat uerbum,* G*ræcè aut* A*rabicè ſcriptum totum uſq; ad finem: qui ſummopere magnoq; cum deſiderio* C*hriſtianorum gladium (de quo uates* T*urcicus loquitur ut inſequenti capitulo intelligetur) expectant, qui uindicaturus, & liberaturus eſt* C*hriſtianos de* A*fflictionibus, &*

perſecutionibus eorum. Qui ut hactenus contra eos non maturauerit: quicumq; ſunt in cauſa, & quocumq; animo id faciant: peſſimè profecto de Chriſtiana religione mereri uidentur. Nunc amiſſo fratre Georgio Cardinali Varadienſi(proh nephas) quàm cito amiſimus Temeſuarum? doleat nunc Hũgaria, ploret Tranſyluania, caueãt poſthac ſibi Polonia: Lituania, Ruſſia, Pruſſia, Moſchouia, Datia, Dania, Gotia, Noruegia, et Suetia. Idem predicatur, & de Auſtria, Morauia, Sleſia, Bohemia, Saxonia, Germania, Anglia, Scotia, Hiſpania, & Francia, Nec fœliciora([redacted]) ſperet Roma, Venetia cũ tota Italia, ſaxit Deus ut hæc fœliciorem quàm ſuſpicor finem aſſequantur.

DIALOGVS SALVTATIONVM,
Liuguæ Sclauoñ. Salutatio.

Pomozi bogh goſpodaru.
Adiuuet Deus Patrone.

Reſpon.

Dobro doſſao priiateliu.
Bene uenisti amice

Inter.

Ieli ouay praui puth v Kalipolie?
Eſtne hæc recta uia in Calipolim?

Reſpon.

Ni brate zabludioſſi daleko.
Non frater deuiaſti longe.

Inter.

Od koieſſi zemlie kazuimi.
Ex qua es regione indica mihi.

Reſpon.

Od Vlaske zemlieſſam od Benetak
Ex Italorum regione ſum ex Ventia

Inter.

Vkaſi mi puth praui takoti boga,
Oſtende mi iter rectum propter deum.

Reſpon.

Hodi ſſamnon neboiſſe niſtar.
Veni mecum nec timeas quicquam.

Inter.

Ieda koie glaſſe imas Kazuimi.
Si quid noui habes indica mi.

Reſpon.

Ne takomi vire da znã prouidalbih ti
Nõ ad meam fidem ſi ſcirem indicarem tibi.

VALEDICTIO ET GRAtiarum actio eorum.

Oſtai zbogom brate oníe grad Kamo (gres
Mane cum Deo frater illa eſt ciuitas quo pergis

Reſpon.

Poí zbogom· í bogh te zdrauo noſſio
i cum deo & deus te incolumen ferat.
Hualu tí ímam í dobratí nots bíla
Gratiam tibi habeo & fauſta tibi nox ſit.

DOMINICA ORATIO
Sclauoñ. Líng.

Otſſe naſs, kí yeſsí na nebeſsí, ſſuetíſſe
Pater noſter qui es in cœlis ſanctificetur
íme tuoíe. Prídí Kralyeuſſtuo
nomen tuum. Adueniat regnum
tuoíe, budí volía tuoía, Kako na
tuum fiat uoluntas tua, ſicut in
nebu í na zemlíí. Kruha naſſega
cælo & in terra Panem noſtrum
ſſagdaníega daí namga danaſſ, í
quottidianum da nobis hodie &

odpuſciainam dughe naſſe, Kako i
dimitte nobis debita noſtra, ſicut &
mi odpuſciamo duſnikon naſsiim,
nos dimittimus debitoribus noſtris:
i nepeliai nats v napaſt, da iz-
& ne nos inducas in tentationem, ſed li-
baui nats od nepriazni, Amen.
bera nos à malo Amen.

SALVTATIO ANGELICA.

ZDraua Mario miloſti puna, goſpo
Aue Maria gratia plena domi-
din ſtobom, blaſena ti meu ſenami,
nus tecum benedicta tu in mulieribus,
i blaſen tſad vtrobe tuoye Ieſus
& benedictus fructus uentris tui Ieſus
Kriſtus, ſueta diuo Mario, maiko
Chriſtus, Sancta uirgo Maria, mater
boſya, moli zanats griſniche, tſada,
Dei, ora pro nobis peccatoribus, nunc
i v vrime ſmerti naſſe, Amen.
& in ora mortis noſtræ, Amen.

PEREGRINVS
Lectori. S.

VIſum eſt nobis humaniſſ. lector, nonnulla uocabula Slauonicæ linguæ addere, ut ſcias quàm differat Slauonica à Perſarum lingua, qua Tur*cæ utuntur. Scias etiam, quòd omnibus hac lingua peritis tutò adire licet* Croatiam, Dalmatiam, Ruſſiam*,* Valachiam*, Seruiam,* Boemiam*, &* Poloniam*, quamuis propter prouinciarum diſtantiam in quibusdam uocabulis ac prolatione nonnihil differant, ut Itali ab* Hiſpanis*,* Germani *à* Flan*dris.* Nec *te lateat,* Ruthenos *ac Seruios eadem lingua, uti in officijs diuinis.*Habent *enim xxxiij. literas* Græcis *non multum diſſimiles. Sic etiam* Croaci*: ſed horum literæ plurimum ab illis differunt forma, numero tamen & prolatione ſimiles ſunt.* Et *ideo impoſſibile eſt nobis latinis characteribus, ipſorum uocabulorum ueram prolationem imitari.*Turcæ *quoq; eadem lingua in aula eorum* Regis*, & in confinijs Sclauoniæ uerſantes, utuntur.*

Vale.

VATICINIVM INFIDELIVM

De Chriſtianorum Cladibus & calamitatibus: deinde de ſuæ Sectæ interitu & de Turcarum ad fidem Chriſti conuerſione.

Capitulũ Tertium.

Ioannis Verſoſæ. Cæſarauguſtani.

Hinc alacres in bella animos, hinc ſumite uires
Et gladium in ſæuos ſtringite utrumq; Getas
Ecce ut prædicunt Turcarum oracula genti
Ipſa ſuæ, à ueſtris uiribus interitum.

ALIVD IN DISPVTATIONEM

Hic præbet proprijs Mahomet ſua pectora telis.
Et qui tam multos ceperat error abit.
Agnoſcunt quidam diuini myſtica uerbi,
Nonnullis Turcis ſpiritus alme places.
Quos ne deſtituat doctrinæ purior aura,
Quod patrio relegant hic liber ore docet.
Diſcent queis precibus necnon ratione uocandus
Sit Deus, atq; fide, ſymbola ſancta legent.
Accedunt quædam, quæ ſi cognoſcere curet.
Lector, habet paruæ commoda magna moræ.

L

REVERENDISSIMO
Principi & .D.D.Ottoni Aguſtano Cardinali· dicatnm, M.D.XLV

Peregrinus Generoſo lectori fœlicitatis ſucceſſum.

NE *uana,aut à me ficta habeantur lector præſtantiſſime quæ hic adſero ipſa* Turcica *uerba citaui : prout in eorum libris per* Turcarũ *uatẽ* Ali *uocatum conſcripta habentur : quæ ſtatim eius linguæ peritus agnoſcet , & ea eſſe , quæ ibi uulgo iactentur confitebitur. Subiunxi præterea eorum puram ſecundum textum interpretationem de uerbo ad uerbũ tranſlata.*Cæterum*:quia omnes prophetiæ in ſingulis uerbis magna momenta futurarũ rerum claudunt: uiſum eſt igitur nobis inuicem conmẽtarij ſingulas dictiones* Turcici *ſermonis ſuccinctè perſtringendo excutere , & ita iuxta debiles ingenij noſtri uires enucleatas,in tuũ maiorem commodum tibi legenda hæc communicare .*

Præterea *& ſequentis figuræ delineamenta ut intelligas .* Prima *enim pars figuræ oſtendit:peregrinum ,* Chriſtanorum *gladij cantra* Turcas *impetum aſſidenti* Prælato *nararre.*

Secunda , eiusdem diſputationem cum Turca *.* Tertia *uero,infideles batizatos uerbum* Euangelij *audire:adunũ paſtorem unùmq; ouile cõpulſos.*Va.

VATICINIVM
LINGVA TVRCICA

PAtiſſahomoz ghelur, Ciaſerun memleketi alur, keuzul almai alur, Kapzeiler, iedi y ladegh Giaur Keleci cſikmaſſe, on ikiyladegh onlaron beghligh eder: cui iapar, baghi diker bahcſai baghlar, ogli kezi olur: onichi yldenſſora Hriſtianon Keleci cſichar, ol Turchi ghereſſine tus chure.

Sequitur interpretatio eiuſdem

IMperator noſter ueniet, ethnici Principis regnum capiet, rubrum quoq; pomum capiet, in ſuam poteſtatem rediget: quod ſi, ſeptimum uſq; annum Chriſtianorum gladius non inſurrexerit, uſq; ad duodecimum annum eis dominabitur. Domos ædificabit, uineas plantabit, hortos ſepibus emuniet, liberos procreabit, et poſt duodecimum ãnũ (ex quo Rubrum pomum in illius poteſtatem redactum fuerit) apparebit Chriſtianorum gladius, qui Turcam quaqua uerſum, in fugam aget.

Sequitur commentarius.

PAtiſſahomoz) *eſt nomen dignitatis, compoſitum cum pronomine pluralis numeri, & ſignificat* Rex *noſter, ſiue* Imperator *noſter. Solent enim eodem nomine dignitatis* Romanum *Cæſarem, ſimul & reliquos* Reges *Chriſtianorum appellare, ut* Vrum patiſſah) *id eſt,* Romanus Imperator. Vngruz patiſſah) *id eſt,* Hungarus Rex, & Frenk patiſſah) *id eſt,* Callus Rex, *Quare nō attribuitur inferioris cōditionis magnatibus niſi* Imperatoribus *et* Regibus, Patiſſah, *plerumq; etiā pro* Duce *ab eis accipitur, nec abſre. Cum* Dux *à ducendo ſit dictus: id tamen nemo debet dubitare: quin ille* Vates Turcicus, *per iſtud* Vocabulum Patiſſah *: aliquem potentiſſimum* Tyrannum *ad* Chriſtianos *opprimendos (hoc loco) ſuis ſequacibus uoluit ſignificare.* Præterea *et* Rex Perſarum *eodem nomine ab ipſis ſolet appellari, ſed ſæpius fit, ut uocetur* Sultan) *quod nomen deſignat* Principem, *ut* Sahi Sultan Zmaíl) *quia hic modernus* Rex Perſarum Sophì *habet proprium nomē* Zmaíl) *quod ſignificat* Iſmahelem. Habent & *aliud nomen*

dignitatis Regum , Hunker) *ſed hoc nomine nullum audiui unquam uel ex* Chriſtianorum *uel infidelium* Regibus *appellari , præterquam ipſum* Suleimannum *eorum* Regem , *qui nunc rerum po titur , quod tamen neſcio an ſignificet* Hunnorum *dominum.* Id *enim* Germanica *propemodum uox indicare uidetur* Hunch heer) *id eſt ,* Hunnorum *dominus.*Ghelur) *eſt uerbum futuri tem poris quod ſignificat ueniet .*

Cſifarun) *eſt nomen , quod ſignificat gen tilem ſiue* Ethnicum . *Solent enim omnes* Chriſtianos *hoc nomine appellare , quamuis etiam alia habeant uocabula ad interpellandos* Chriſtianos,*ut ſunt,*Gyaur,& Kaur) *ſed* Gyaur) *unum ſignificat hominem, ſi non addas lar terminationem, quæ appoſita fit pluralis,ut* Gyaur *ſiue* Kaur) *id eſt ,* Chriſtianus : Gyaurlar *ſiue* Kaurlar) *id eſt ,* Chriſtiani . *Sed* Cſiafer) *etiam ſine illa terminatione , quæ plurali attribuitur numero , multitudinem nationum deſignat , ſed quia textus habet* Cſiaferun) *eſtq; genitiui caſus per additionem* vn , *ut* Cſiafer , *id eſt , gentilis in nomi natiuo* Cſiaferun) *id eſt , gentilis in genitiuo ,*

quaſi dicerent gentilis Regis.*u el gentilium*.

Memleket) *ſignificat* Regnum, *quamuis, et alia habeant diuerſa uocabula ad ſignificandum* Regnum, *ut* Iſtan) *quia cum* Italiæ, *ſiue* Franciæ, *aut etiam* Hiſpaniæ Regnorum *mentionem faciunt, tunc dicunt* Frank íſtan) *quod ſignificat tam* Italorum, Gallorum, *quam* Hiſpanorum *regna*, Frank) *ſignificat hominem harum regionum, ut* Frank Gyaur) *id eſt*, Italus, Gallus, *uel* Hiſpanus Chriſtianus. *Cæterum cum Græciam nominare uolunt, mutant uocabulum, dicentes*, Vrum ellí) *id eſt*, Græcia, *&* *non* Vrum Iſtan) *id eſt Græcum regnum. Solent interdum &* Vrum memleket) *dicere, & tunc intelligunt totum* Imperium Græcorum. In *ſumma hoc uocabulum* memleket) Imperiũ *potius ſignificare uult, quam regnum apud illas* Turcarum *ac* Perſarum *nationes*.

Alur) *eſt uerbum, & ſignificat capiet, ſiue accipiet.* Kuzul almí) *eſt nomen, quod ſignificat rubrum pomum, quia* Kuzul) *ſignificat colorem rubrum, &* alma) *pomum, & dicunt eſſe urbem aliquam fortiſſimam & ampliſſi*

mam Imperialem. Et interdum oritur quæſtio inter doctiores hanc ob cauſam, quia alij uolūt interpretari illud uocabulum urbem Conſtantinopolitanam, eo quod in nonnullis eorum uoluminibus dupliciter legitur, uidelicet, Kuzulalmaí *et* Vrūpapaí) *id eſt, rubrum pomum per quod nonnulli uolunt intelligere* Budam, *ſiue Græcum ſacerdotem uel Patriarchā, quia ut iam diximus,* Vrum) *ſignificat Græcum, eo quod olim erat ſub imperio Romano tota Græcia, & eſt corruptum per adiūctionem V literæ in principio, & mutationem o in u, quia huic nomini* Vrum) *ſi demas primum u, & medium mutetur in o, erit Rom. Itaq; multi ſunt huius opinionis; quod ſignificet imperium Conſtantinopolitanū nonnulli Romanū.*

Kapzeiler) *eſt uerbum, & ſignificat opprimere iugo ſeruitutis; & nemo dubitat illorum tyrannicam afflictionem eſſe crudelem oppreſſionem, quod facile probabunt ij, qui eorum captiuitatem & tributi exactionem experti ſunt, quemadmodum ſunt Græci, Armenij, Thraces, prout facile potuerunt intelligere, ſi qui legerunt præcedens Capitulum de Afflictione Captiuorum.*

Iedíyladegh) *ſeptimum annum uſq; poſt captionem eius loci ſupra dicti* Gyaur keleci cſichmaſſe)*id eſt,ethnicus ſiue gentilis gladius ſi non apparuerit ,& contra illum non inſurrexerit.*Putant *hæc fata anni ſeptimi in poteſtate* Chri*ſtianorum eſſe , qui ſi uellent communi opera gladium contra ipſos ſtringere, haud dubie eſſent plena uictoria potiti.* Verum *quo minus id fiat, noſtram ignauiam in culpa eſſe, dum mutuo inter nos bello ciuili digladiamur, uel turpi ocio conſeneſcimus.* Onychy gyledegh (*hoc eſt, uſq; ad annum duodecimum.* Onlarum beghlígheder (*id eſt,eorum)uidelicet ethnicorum)dominabitur.* V*erum quia neq; poſt ſeptimum,neq; poſt duodecimum annum(capto imperio* Con*ſtantinopolitano)* Chri*ſtianorum contra ipſos gladius prælauit,iam enim ferè ad centū annos tota* Thra*cia, &* Imperium Orientale *eſt ſub eorū ditione, augurantur aliam imperij ſedē ſub nomine* Rubri *pomi ſignificari.* I*ta certum & diffinitum temporis ſpatium intelligetur , cum res extiterit.*

Eufi íapar)*id eſt, domum ædificabit. Sed miror unde illis id, et quomodo ſint intelligēda hæc*

uerba. Nam hi non adeò in edificandis domibus, (ut noſtri) ſunt curioſi, ſed edificatas potius expugnandi curam hebent, quod etiam indies eos aſſequi uidemus: non enim exponunt theſauros in edificia: quæ ad propriam uoluptatem, & priuatam utilitatem ſeu delectationem ſpectant, ſed in publicum comodum potius, & communem utilitatem conſeruant. Quamobrem per ædificationem domus ſignificari putant, quod templa noſtra, ſuo Mehemeto *ſit dedicaturus, ſed neſcio, an nos iſta indignitate iram diuinam prouocamus, dum alius cum canibus tãquam uenator in templo obambulat, alius de fœnore, alius de ſcorto garriat, alius ad templum nunc urinam, nunc oletum faciat, qualia neq; inter infideles quiſquam uidere poteſt.* Credibile *eſt profecto, quod propter hanc irreuerentiã* Deus *ipſe malit, noſtra templa ſub* Mehẽeto, *quam ſub nobis eſſe ſed ꝙ id fiat eſt culpa templi cuſtodum.*

Baghí diker) *id eſt, uineam plantabit.* Per *uineæ plantationem nouas colonias & gentium e ſuis ſedibus emigrationes intelligunt, & ſui* Imperij *dilatationem.*

Bahcſaí) *id eſt, hortos ſiue illas plantationes*

uinearum id eſt, urbes & arces captas.

Baglar) *id eſt, emuniet. Subintelligũt nouas prouincias undecunq; muniet, ut recuperatu ſint difficillimæ.* Et *hoc eſt mirum, quod à tot annis poſtquam incepit ſæuire, ita muniuit, ut ne pagũ quidem ab eo recuperare potuerimus.*

Oglu kezí olur) *id eſt, filium & filiam habebit.* Hic *per procreationem liberorum interpretantur, propagationem* Mehemetanæ *gentis: ut manifeſtum eſt omnibus, illam eſſe in tantum propagatam & multiplicatam, ut nihil ſupra.* Itaq; *iam nihil aliud reſtat, niſi interitus & diminutio fidei, & nationis eorum.*

On íkí yldenſſora) *id eſt, poſt duodecimum annum.* Hríſtíanon) *id eſt,* Chriſtianus. Kelecí) *id eſt, gladius.* Cſicar) *id eſt, inſurget ſeu apparebit.* Id *quoq; apud illos in cõtrouerſia eſt, utrum gladius ille, quo* Chriſtianorũ *natio in libertatem uindicabitur, talionem* Mehemetanis *reddet,* Rex *aliquis* Chriſtianus *magnis copijs totum imperium* Turcarum, *ſit expugnaturus, an paſtor aliquis* Chriſtianus, *ſua doctrina* Tucas *ſit conuerſurus ad noſtram religionem.*

Quamobrem (ut dixit) ultima uerba huius oraculi, uiri cum gemitu, pueri cum fletu, mulierculæ cum planctu & eiulatione excipiunt. Vtinam tandem Itali *ſua pila,* Hiſpani *ſuas lanceas,* Galli *ſua geſa.* Angli *ſuas baliſtas,* Germani *&* Hungari *ſuas frameas, contra iſtos canes fidei, (ipſis ut ita dicam ſatis dãnatos) diſtringere uelint, ſed diſcordia, quæ ſolummodo moratur noſtras uictorias, à noſtris rebus.*

Sed redeamus ad uerba uaticinij de interitu eorũ.

Turchí) *id eſt,* T*urcam ipſum hactenus regnantem.* Ghercſſíne)*id eſt, retrorſum unde egreſſus eſt, adeo ut uel ad latebras* Bythiniæ*, unde primum erupit, uel in* Scythiam*, unde originem traxit, ille* Chriſtianus *gladius.*

Tuſchure) *id eſt, pellet ſiue profligabit.* C*æterum, quia ille gladius uindex neſciatur unde oriturus ſit.* Certè T*urcæ ſiue aliunde metu concepto non permittunt* Chriſtanis*, ullum uſum gladiorum aut armorum.*Q*uanquã ne ſic quidem tuti ſunt, à* Chriſtianis *ſeruitijs, qui dominos ſuos nunc dẽtali, nunc ligone, aut ſtipite mactant.* V*tinam* Chriſtiani P*rincipes iſtis fatalibus uictorijs ſeſe*

præpararent, & obſiſterent, ne ulterius uires Mehemetanorum creſcant, quæ iam plus nimio creuerunt: quis dubitaret quin hic Chriſtianorũ gladius (de quo uates Turcicus loquitur) noſtrarum tot calamitatum perſecutionum & afflictionũ futurus uindex: illo Sathanæ regno deſtructo: fratres noſtros Chriſtianos: grauiſſimo ſeruitutis iugo oppreſſos, ſimul atq; uniuerſum orbem Chriſtianum, tot periculis ſubiectum & obnoxium: in libertatem, pacem, & tranquillitatem aſſerat, reſtituatq;. Sectaq; eorũ diabolica, ad nihilum redacta: totq; perditas animas, ad Chriſti cultum atq; ouile, unumq; paſtorem Chriſtum: q; faciliſmè (ut in ſequenti capitulo, copioſè intelligetur) breui tempore, Euangelicæ prædicationis uirtute, compellendo reducat.

Quod ut breui nobis concedatur, præcetur Pater, per Filium, & Spiritum Sanctum: qui eſt ſemper benedictus, glorioſus & laudabilis Deus in Trinitate: per infinita ſecula ſeculorum Amen.

DISPVTATIONIS CVM Turca habitæ narratio. Cap. iiij.

SVMMO *labore, nec ſine grauiſſ. periculo uitæ: Orientalium: Occidenta-lium, Meridionalium: nec non Septemtrionalium par-tium: amœnioribus locis, & potioribus urbibus peragratis, & uiſitatis: hiſq; non ſecus, quàm Sochratis, atq; Platonis, necnon aliorum Philoſophorum more penetratis perluſtra-tis & diligenter exploratis: famoſiſſimam Hun-gariæ urbem Varadinum dictam quum appu-liſſem: in qua eodem tempore caſu fortuito aderat quidam Mehemetanæ ſectæ legis peritus Deruis Gſielebi dictus, qui peractis cum prælato eiuſdem ciuitatis uidelicet, fratre Georgio ſuis negocijs, ſum mopere deſiderabat cum Chriſtianis aliqua de fi-de ac religione utraq; conferre.*

Hoc igitur cum per aliquot dies per interpre-tem (iam dicti Prælati) Gabor nominatum egiſſet, ut illi antigoniſta ſubſtitueretur, qui religionem Chriſtianam contra eum defendere audeát, ſed

oẽs quotquot in ea religioſi fuerãt urbe, ad unius ethnici uocem muti redditi erãt, nec mihi diſſimiles uidebãtur Iſraelitis eſſe, qui ſub Rege Saule uiuentrs, ad unius incircumciſi Goliath & quidem ſpurij, μονομαχίαν eos proucante, uenire non ſunt auſi, id ego uidẽs, turbatus dolebam nimium, in tanto cœtu clericorum reperiri neminẽ, qui ueritate ipſa armatus, ſaltem per interprætem, inſolẽtiam ethnici, reprimere audeat. Et uerebar, ne propter nefandam, & omnibus modis deteſtãdam præſertim tali in negocio taciturnitatem, & ignauiam, homini nefario palmam tribuiſſe iudicaremur, ueriſſimamq; cauſam noſtram, & Chriſti ſaluatoris, deteriorem redderemus, perpetuamq; notam ignominiæ Chriſtiano nomini inurentes.

Quamobrem licet ad munus Eccleſiaſticum non ſim uocatus, nihilominus tamen, ſuſcepi prouinciam, de hoc pietatis negocio cum eo me certaturum. Ibi ſtatuto & à nobis proſcripto die, conuenit magna utriuſq; conditionis hominum frequẽtia, ſpectatum rei futuræ exitum, hocq; in monaſterium fratrum Diui Franciſci, die Dominica Pentecoſten .xxix. Mai. M. D. X L V I I.

& primum hanc propoſuit quæſtionē, ubi Deus *ante cœli & terre aliaſq; creaturas uerſaretur.* Mi*hi autem hæc ſua quæſtio licet non adeò ad pro poſitū ſpectare uidebatur: ne tamen nos* Dei Op. Ma*x. ubiq; præſentiæ ignaros, iudicaret: reſpōdi* In *ſuo eſſe. Sed cum illi uideretur hæc reſponſio utcunq; obſcurior, nec eam poſſet ſatis intelligere: poſtea dixi ibidem, ubi & nunc eſt.* Ho*c intellecto, negauit hæc in uniuerſum, dixitq;, nequaquam inquit, ſed in nube candida.*

Q*ui cum eum in nube fuiſſe affirmaret, citaui* Gene*ſim (nam & ipſi legunt libros* Mo*ſæ et pro phetarum) & dixi. Si* Deus *ipſe ante cœli et terræ creationem in nube erat : Ergo nubes primum antequàm cœlum & terra, creata eſt.*

I*bi poſt ultro citróq;, de hac re agitatos ſermones conuictus, noluit de hac re ultra diſputare: igitur ceſſit, mihi locus proponendæ quæſtionis: & ob feſtiuitatē eius diei: uiſum fuit de eodem pauca diſſerere: ſtatim depictis his uerbis (ut in figura præcedenti) literis, & ſermone* A*rabico quomodo in* A*lcorano ſcripta habentur: poſtea illi legenda porrexi: quorum prolatio eſt eiuſmodi.*

Biſem Allabe, el Rahmane, el Ruoahim.

Quorum interpretatio hæc.

Bi id eſt, in, Sem id eſt, nomen, quaſi dicat in nomen, Allabe ideſt Dei, Elrahmane ideſt miſericordiæ, Elruoahim, ſpiritus eorum.

Sciendum, quod lingua Arabica multum habet affinitatis cum Hebraica, & Caldaica, quæ committo iudicio uirorum cognitionem habentium Hebraici ſermonis, uel etiam utriuſq;, nam Sem, & Hebræi dicunt, quod ſignificat nomen, Allah apud Arabes, Elohi apud Hebræos atq; Chaldæos, Rahman, utriuſq; nationis eſt uocabulum, quod ſignifica miſericordiam, ita quoq; & Ruoah ſpiritum ſignificat, & addita Im fit pluralis, nam Hebraica pluralia plerumq; in Im terminantur.

Hæc qui cum uidiſſet admiratus uehementer undenam hæc inquit Chriſtianis? nam in omni operis principio utimur, inquit, nos Muſulmani iſtis tribus uerbis, & ſingulis capitulis Alchorani præpoſita habentur. Cum aſſedimus menſæ ut edamus, hæc præmittimus uerba, cum abluimus

manus, euntes ad orationem & cætera membra corporis. Inſuper peracta lotione, ter repetendo hæc tria uerba, aqua aſpergimus capita dicendo. Bi *Sem* Allahæ, El, R*ahmane*, El R*uoahim*.

I*gitur cum faſſus eſſet ueritatem: quæſiui ab eo, quidnam intelligant per miſericordiam.*

Q*ui reſpondit ſe non intelligere, niſi ſecundũ literam, nec habere aliud ſignificatum.*

P*oſt hæc acceſſi ad miſticam interpretationem uerborum, & ea iuſta genuinam ueritatem, in tres perſonas partitus ſum, uidelicet:* P*atris*, F*ilij, &* S*piritus ſancti.* V*t autem melius intelligeret, in* A*rabicum ſermonem uerti hoc modo.*

Bi *id eſt in,* Sem *id eſt nomen:* El Ab *id eſt* P*atris*, V*el id eſt &*, Ben *id eſt* F*ilij:* V*el .i. &* R*uoah id eſt* S*piritus:* E*lchutz id eſt ſancti.*

Q*ui cum filij* Dei *mentionem me feciſſe intel lexiſſet, queſiuit: undenam filius eſſet* Deo*?* C*ũ ſecundum legem noſtram &* M*àchometi doctri= nam,* D*eus non habeat uxorem inquit nec proles.*

D*einde cœpi interpretari prout intelligebam.*

N*os uidelicet,* D*eum uocare* P*atrem: propter creaturas, primam nempè cauſam creantem, &*

omnia conſeruantem: qui ſemper, in eadem Eſſentia fuit, in qua & nunc eſt, & erit in ſecula ſeculorũ: q̃ eſt prima perſona diuinitatis in Trinitate.

Filium uerò (qui à Mehemeto in Arabicum uocabulum uidelicet, Rahman, quod miſericordiã ſignificat, eſt mutatus) Deum habere ita credimus: & non ſecundùm concupiſcentiam carnis (cum Deus ſit ſpiritus) ex fœmina genitum: ſed ab eſſentia ac ſubſtantia Dei omnipotentis procedentem: qui ut peccata noſtra tolleret, aſſumpta carne humana, ex immaculata uirgine: pro nobis paſſus, mortuus, atq; ſepultus: & iuxta dicta prophetarum, tertia die à mortuis ſurrexit: poſthac aſcendit ad cœlos & ſedet ad dexteram Dei patris: inde uenturus eſt uiuos & mortuos iudicare: & tunc dabit inmortalitatis beatitudinem his, qui in eum credunt: incredulis uerò ſupplicia æterna.

Poſteà oſtendi illi imaginem crucifixi: uide in quàm ſi immerito et à Mehemeto: hic filius æterni Dei, dictus ſit miſericordia? dum expãſis brachijs uocat ut amplectatur nos dicens.

Venite ad me omnes qui laboratis, & eſtis honerati peccatis: ut reficiam uos.

Et ut eum de Miſterio Trinitatis *redderem certiorem oſtēdi ſolem*. Habes *pulchram ſolis ſimi litudinem, inquam. Sicut unus eſt ſol habens formam, calorem, & ſplendorem: ſic unus eſt* Deus*, & pater qui habet filium, & ſpiritum ſanctum, quem uos* Ruahim *uocatis: conſiſtens in his tribus perſonis, quæ ex æquo de eadem ſubſtantia ſunt, deq́; eodem ſubiecto: ab æterno quidem nullo creante permanentes.*

Et *ita per comparationem hanc, credidit in* Deum *patrem, & filium eius unigenitum, & ſpiritum ſanctum in* Trinitate *unum.*

Et *cum audiſſet me, hæc ita, at ſatis indoctè de* Deo*, & eius filio, & ſpiritu ſancto diſſerere: plurimum admiratus dixit.*

Allah*,* Allah*:quod ſignificat* Deus Deus.

Ego *inquit uel aliquis noſtrum, nunq́; credididiſſemus: uos ita bene de* Deo *ſentire: exiſtimabamus .n. uos inquit, in maximis tenebris conſtitutos ſed iam ex tuis relatis intelligo, uos optimè de illo ſentire: niſi quod* Mehemetum *prophetam* Dei *magnum, parui faciatis.*

Quid *nobis cum* Mahumeti *nugis, et ſomnijs?*

nam præter baptiſmum & myſterium Trinitatis, *quæ à nobis accepit Chriſtianis : in ſuo Alcorano habet quitquàm , quod ad ueritatem ſpectaret.*

Cæterum , citaui illi nugas uel ſomnia potius Mochommeti *de duobus* Angelis *,* Aroth *, &* Maroth *nominatis : quos* Machomet *à* Deo *in terram miſſos fuiſſe narrat, ut ius mortalibus adminiſtrarent: quibus iuſſit ne uinum biberent , nec mulieribus ſeſe admiſcerent neq; alicui ad ſuperos iter oſtenderent .*

Qui tranſgreſſo mandato diuino: inebriati ſũt à muliere decepti coinquinati ſunt eiq; iter ad ſuperos eundi oſtenderunt.

Q*uam cum* Deus *in cœlum uenire uidiſſet :* Angelos *ſibi aſtantes interrogauit : quiſnam hic in cœlũ, ac forma indutus ueniret ?*

I*bi* Angeli *, cum narraſſent errorem eſſe* Arothi *, &* Maroti *: iuſſit , ut mulier in ſtellam conuerteretur:* Angelos *uerò concathenatos in unũ puteum,perpetuò cruciandos mittere præcepit .*

E*t huiuſmodi ridiculoſa multa : ut de animali* El Barahil*; humani ſermonis capacis,quod animal* Mehemmetum *in cœlum tulit,ubi* Mehemmet *fa-*

tetur ſe uidiſſe Angelos *magnos, habentes multa capita, & ea multas & diuerſas linguas habere.*

Hoc *profectò ſatis ridiculoſum, et prophetā dictu minimè dignum, ſed neſcio inquàm: forſitan uino repletus in ſomnio talia miracula, ſeu potius portenta ridiculoſa, ſe ſomniaſſe uidit.*

Igitur *cum huiuſcemodi nugas narrare, & ſuo* Alcorano *inſerere eſt auſus: non uerus propheta, ſed pſeudopropheta, meritò, ab omnibus uobis uocari debet.*

Quibus *auditis, pudore affectus ſurrexit, & de cætero diſputare noluit: ſed introduxit me in templum, oſtendit imagines ſculptas in ligno: rogauitq; utrum nos eas ſimilitudines hominū adoramus, aut ſi eas ueneramnr: cui reſpondi.*

Nequaq; *opineris nos ligna, lapides, exquibus hæ imagines ſculptæ ſunt adorare: ſed ea ratione in templo ſeruamus, ac ueneramur, non quo res quædā ſunt, ſed ratione ea qua nobis* Chriſtum Deum D. V*irginē, uel aliquem ex diuis cœlo aſcriptis, effigiant, ob oculos ponimus.*

Chriſtum *autem uerum* Deum *in eius imaginibus adoramus & cæteros ſanctos ueneramur,*

obſeruamus honore proſequimur, quod & uos nec regibus, aut inſignibus uiris denegatis, nos autē iam Deo conſecratis, nulla labe commaculatis, hiſq; quos & Deus ſic uoluit honorari.

Ruſus ut Deo gratias agamus de beneficijs, quæ in iſtis intelligimus ab eius clemētia cōdonatis. Præterea ut inuocato eorundem præſidio, Deum habeamus in auxilium, clementem, & propitium. Poſtremo ut diſcamus, & laboremus eorundem ſanctimoniam charitatem, pietatemq; immitari.

Ibi inter colloquendum, uidit canes in templo de ambulare & indumenta altarium commaculare (rem profectò peſſimam, & conſuetudinem hanc, ab omnibus uituperandam) dixit.

An beſtias templum ingredi liceat? Ibi pudore affectus, ignorabam quomodo defenderem hanc, Chriſtianorum paſtorum negligentiam, reſpondi tamen, nō licere nec eſſe honeſta, ſed cuſtodum tēpli negligentia id factum puta.

Vbi aūt hæc intellexiſſet laudauit plurimum rogauitq; ut docerem eum orationem dominicam, quam illi in Turcicum ſermonem uerſam hoc modo ſum interpratatus: ut ſequitur.

DOMINICA ORATIO.

Lingua Turca.

Babamoz,hanghe gugteſſon chuduſſ
Pater noſter qui es in cœlis ſanctificetur
olſſun ſſenungh adun,gelſſon ſſenũg
nomen tuum, ad ueniat regnum
memlechetun,olſſum ſſenungh iſſte;
tuum fiat uoluntas tua
*ſic*gunh nycſe gugthe vle gyrde.
dut in cœlo & in terra.
Echamegumozi hergunon vere bize
Panem noſtrm quottidianum da nobis
bu gun,hem baſla bize borſligomozi
hodie, & dimitte nobis debita noſtra,
nice bizde baſlaruz borſetigleremozi
ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris.
hem yedma byzegeheneme, de
Et nenos inducas in tentationem ſed
churtule bizy iaramazdan Amen.
libera nos à malo Amen.

His auditis ualedicto omnibus diſceſſit.

DEPLORATIO.

IMMENSO, ET incredibili dolore affectus Monarchæ inuictiſſimi Rectoreſq; reipublicæ Chriſtianæ Auguſtiſſimi pro fratribus noſtris: eorum ſortem duriſſimam, dolendo: & miſerrimam uitam deplorando: quorum alij hæretica prauitate ſeducti: à gremio ſacroſanctæ Eccleſiæ defecerunt: aly ciuili enſe mactantur: alij hoſtili cruento gladio trucidati: à feris deuorantur: alij (proh dolor) Turcarum præda facti in perpetuam eorum ſeruitutẽ abducti crudeliſſimè affliguntur: et ad uos lachrymabili uoce ſuſpirando clamitant.

O nefanda & execranda diſcordia: et regnãdi auida cupido: quot iam animas ad cultum diuinum conſecratas, in obſequium Sathanæ tradidit: quotq; potentiſſimorum Imperatorum: Regum? Principum: & utriuſq; ſtatus & conditionis fortiſſimorum Heroum: imperia & regna deſtruxit? Superbiſſimarum urbium mœnia demolita eſt ſumptuoſiſſima pallatia: & fortiſſima caſtra ſolo equauit? coſq; ex eminentiſſimo ſtatu ac gradu de-

*ie*ct*os, in perpetuum lu*ct*um ablegauit.*

Licet tamen non ad conſcribenda Principum geſta, ſed ed captiuorum calamitates, & tragœdias delineandas manum appoſuerim: unius tamen noſtræ tempeſtatis potentiſſimi, ac ſuperbiſſimi huius abominandæ Diſcordiæ comitis, uidelicet Seruiæ Deſpoti, turpiſſimum exemplum non poſſũ ſilentio præterire: qui pacto fœdere cum Boſnenſi Sãgiaco: hoſte ſibi uicino: & cum fortiora caſtra in confinibus Turcharum, uſq; ad Sauum fluuiũ (qui diuidit ac ſeparat Ylliriam à Croatia) poſſideret: & tunc omnes prouincias inter Sauum & Drauum fluuios, ab impetu & incurſu Turcico defenderet (& tueretur) in manus hoſtis dedit.

Iſte Deſpotus aut mauis dominus Seruiæ: dum ueniret cum proceribus Slauoniæ in diſcordiam, & controuerſiam: facta amicitia cum dicto Sãgiaco, ibi adiuncto Turcico exercitu ſuo militi: traiectoq; Sauo fluuio ad uadum Chobacz dictum: Slauonos proceres, partim diſcordes: partim etiã ad reſiſtendum impotentes inuaſit, & profligauit: eorum prouincias debellauit: igne, & ferro deuaſtauit: oppida, & caſtella: partim uiolenti

manu : partim dolo & inſidijs (ut Turcarum eſt mos) paucis diebus expugnauit. Poſt paucos tandē menſes : cum dictus Sāgiacus Deſpoti prouincias inter ſuas eſſe conſpexiſſet, nacta occaſione, Deſpoten ſtrenuè inuaſit : quo tandem occiſo : eius quoq; dictiones Turcico imperio ſubegit.

Ita enim ille ſeditioſus atheos : proditor patriæ & fratrum ſuorum, ignominioſe uitam finiuit. Nam Turcæ præmia eiuſmodi ſunt: quoſcumq; ſuis dolis, fraudibus & inſidijs capere poteſt. Ita pleriſq; & Hungariæ proceribus fecit : quorum nonnulli nunc in captiuitate Turcica detenti : ut Mailat : & Terech Balint (niſi proximis his diebus ſunt exiincti) miſerrimam traducunt uitam.

Quamobrem euitanda nobis profecto Monarchæ Chriſtianiſſimi, & ſummopere cauenda huius tyranni amicitia : & uerendum ne exploratis regionibus : inconcordes : uiribuſq; exhauſtos aggrediatur : & non tantum Siculos ac Calabros oppugnet, uerumetiam Gallis ſublatis : uniuerſæ Chriſtianitati terrorem incutiat atq; tremorem.

Fœlix quem faciunt aliena pericula cautum,
Res ueſtra agitur paries cum proximus ardet.

Malus Chriſtiadas furor fatigat
rincipes : proprijs perire quærunt
nſani gladijs , neq; ante finem
Bellis ſæuitiæq; ponere ullum ,
Quàm diſcordia , peſſimiq; fati
Inteſtina lues , lupo rapaci
Paſtorem ſimul atq; ouile tradat.
Nonne ter ſuperum inferumq; uidit
Graſſantes mare Turcicas triremes
Vaſtare oppida Chriſtiana , regis
Chriſtani ope ? prò ſcelus nefaſq;
Si qui debuerant genus tueri
Velis Chriſticolum atq; equis , procurant
Velis perdere nos equiſq; reddant
Iam nobis titulos decuſq; noſtrum .

Ego uero ne prolixior in hoc dicendi genere uidear : ueſtro prudentiſſimo ac ſapientiſſimo Monarchæ Chriſtianiſſimi iudicio corrigenda et emẽdanda relinquens : ad deplorandas fratrum noſtrorum ſed captiuorum : & ſub Turcarum grauiſſimo , ac crudeliſſimo tributi iugo uiuentium Chriſtianorum miſerias : aflictiones & calamitates : redeo,quorum alij cathena collo uincti per aſpera

& lubrica Traciæ atq; minoris Aſyæ loca: nudis pedibus, in fame ac ſiti: tanquam bruta animalia uenales diſtrahuntur: & ubi labore longi itineris, uel alijs calamitatibus & anguſtijs afflicti, à qui eorum extincti fuerint: ut plerumq; accidit nobilioribus: & qui in ocio, & delitijs ſunt educati: tales in proximam foſſam abiecti, & inhumati, à beſtijs dilaniantur.

Alij ut puta utriuſq; ſexus iuuentus: mangonum & laniſtarum impuram libidinem patiuntur: ubi auditur ingens ploratus & ululatus adoleſcentium uim patientium: quos miſerrimos, nec ſexennis ætas, à tali fœditate defendere poteſt.

Alij uidelicet ruſticæ atq; mechanicæ artis ignari: & minus uendibiles literati: oppidatim ac plateatim longo tempore ducuntur: & cum uenditi fuerint: fuſtibus ac loris compulſi, artes mechanicas, & ruſticas uidelicet, agriculturam: armentorum, & ouium paſturam: aliaq; grauiſſima exercitia: diſcere coguntur. Et qui eorũ ſunt robuſtiores: hi ad triremes traduntur: ubi ueſtibus exuti: compedibus uincti: nudi, miſerrimè cruciantur: quorum miſerias: nulla uis humani

ingenij uerbis exprimere poteſt.

Nam ſi illa gens hanc calamitatem preſciuiſſet: milies mori preoptaſſet quàm iſta pati. Si uſq; mors cum uita commixta eſt: imò ſi uſquàm uita diu ſupereſt ut diu moriaris, id in Turcia eſt. Nihil Aegiptiaca ſeruitus: Babylonicum exiliū: Aſſyriaca captiuitas: Romanorum euaſtatio, ad has miſerias: ubi quottidie audiuntur threni Ieremiæ, nec uerbis ſed rebus conſtant.

Miſeri, qui quaſi in fornace illa ardenti Hur Chaldeorum uiuunt, uotis & gemitibus cœlum petunt: uſquequo dormis domine exurge, & ne repellas in finem: ubi cum omni ſpe ſe undiq; oppreſſos atq; aggrauatos ſentiunt: rurſus à cœlo ad patriam oculos reiectant: quam & ipſam in ſeruitute uident: relegati tamen à patria, in patria ſeruitutem agere cupiunt: uota illorum, non libertatem ſed eandem ſeruitutem, mutatis tantum ſedibus concipiunt.

Qui ut uoto ſatisfaciant uitam ſuam morte commutare cupientes, fugam ineunt, quorum alij relicto grege in deſerto alij bobus in agro & aratro ad deuorandum lupis: abeunt.

Nonnulli mactatis hero & familia, quidam etiam ſuccenſſis ædibus primum, ſeſe uindicares uolentes: magno ac manifeſto periculo ſeſe expoſitos: per deſerta atq; aſperrima loca: glandibus, herbis agreſtibus, & earum radicibus amaris ſale modico conditis eorum miſerrimam: & pluſq; infœlicem uitam ſuſtentãdo fugiunt diurnis tempori bus in antris latitantes: nocturnis autem polo arctico duce ad Helleſponticum mare fugiunt: aut ẽt ſi locus fugæ non datur in, ſummitte arborum: propter fœrociſſimas feras: fune ramis alligati uigilant quorum pleriq;, aut fame pereunt, aut ferarum dentibus dilacerantur, uel etiam anteq; ad ma re traiciendum perueniunt: ab opilionibus capti rurſum in captiuitatem traduntur.

Alij uerò dum ad mare magno labore, & poſt longos: diurnos & nocturnos errores perueniunt: colligatis lignis mare traiicere contendunt: aut à traſeuntibus nautis capti, ad Chadiam .i. iudicem deducuntur: aut tempeſtate maris obruti intereũt & rariſſimi ad has partes redeunt. Quorum pars ubi ad eorum hæros & propinquos traditur, diriſſimis ſupplicijs atq; tormentis dum affli

gũtur, ad uos Monarchas Reges Principes, & Christianæ reipublicæ rectores miſerabilem uocem conuertere ſolent.

Optant Sanctiſſimum, ac clementiſſimum Papam, patrem patriæ: Paſtorem orthodoxæ Eccleſiæ: item Reuerendiſſimos Cardinales: Patriarchas: Archiepiſcopos: Epiſcopos: Abbates:et reliquos prelatos: eius coadiutores & ſubditos: uires ſuæ Sanctitatis, ad liberationem eorum conuertere; & filijs ſuis coadunatis, in unitatem & concordiam redactis: contra communem hoſtẽ opprimendum eos adhortari.

Optant Auguſtiſſimum, & inuictiſſimum ſacri Imperij Romani Cæſarem: ac uniuerſos eius Principes Duces, & Hæroas, poſthabito domeſtico bello: conuocatis ſuis proceribus, electoribus ac primatibus ſui imperij: ad defendendum, & ad augendum ſtatum ſuum: contra uicinum, & iam imminentem ſibi hoſtem uictricia arma mouere. Sciunt illi parere Hiſpanos in bello accerrimos: Belgas færociſſimos: Italos corpore, & ingenio præſtantiſſimos: Germanos antmoſiſſimos. Sciũt illi addictiſſimum Regem Romanorum: Turca-

rum bellis aſſuetiſſimum : Illyricis , & ſubalpinis gentibus ſubnixum .

Optant etiam Chriſtianiſſimum Regem Gallorum : ſpreto infidelium commertio : ſuas opes, et arma ſua bellicoſiſſima : ad defenſionem & liberationem fratrum ſuorum apparare.

Optant præterea fortiſſimos ac potentiſſimos Reges atq; Monarchas : necnon uniuerſos Chriſtianiſſimæ reipublicæ rectores ac potentatus: Poloniæ : Noruegiæ: *Suetiæ :* Daniæ: Gotiæ:Datiæ : Angliæ : Scotiæ : *Luſitaniæ : ad id ſanctiſſimum bellum uenire : & contra hunc immortalē hoſtem : eorum ſanctiſſimæ fidei, Sacræ* Coronæ *& imperij : libertatis : parentū :uxorum filiorum & filiarum : fratrum : amicorum : totiuſq;* Chriſtianitatis *incolarum, perpetuum inimicum & aduerſarium : omnibus opibus & uiribus unanimes pugnare : ipſumq; è medio tollere.*

Optant poteſtatem quoq; : tam ſpiritualis, quā etiam temporalis gladij, ſeu diſciplinæ autoritatem habentem : dignum queq; ſui officij uilicum & adminiſtratorem ſeſe prebere : ſceleratos, & diſſolutè uiuentes: pro quibus ira diuina in filios per-

ditionis breui eſt uentura, iuxta debitam, & inſtitutam normam ac regulam, ad bene beateq; uiuendum caſtigando reuocare, quorum rationem Deo, *& uero patriſamilias Chriſto, ſe daturos fatentur, ne amiſſo uillicationis ſuæ officio, in eandem paupertatem (ut iam pleriſq; euenit) inopinati & dormientes incidant..*

Optant etiam utriuſq; ſexus & conditionis Senes & iuuenes, pios, ac Deo deuotos Chriſticolas, religioſos ac ſeculares; dilectiſſimos parentes, chariſſimos fratres, colendiſſimos amicos, proximos atq; ſodales, humili uultu, puro ac ſincero corde, deuota mente, flebili uoce, lachrymoſis oculis, corũ miſerijs & calamitatibus condolere, plorare ad Dominum, *ſi forſitan miſerebitur populo ſuo & auertat iram ſuam, & non dabit eos in opprobrium ſempiternum, huic tyranno infideli, et crudeliſſimo hoſti fidei religionis, ac libertatis Chriſtianæ ſed inſpiratis mentibus Chriſtiani Imperij* Monarcharum, *Regum atq; Rectorum, lumine Spiritus ſancti, uſq; ad concordiam & unitatem reductis, contra hunc uoraciſſimum & inſaciabilem draconem conceſſa uiotoria, miſeri captiui,*

& ſeuiſſimo infidelium tributi iugo, grauati fratres eorum Chriſtiani liberati, in patriā ad Chriſti cultum reducti, illi ſoli ſeruiant qui eſt benedictus in ſecula. Vt tandem deuictis & profligatis hoſtibus, Chriſtianus orbis à tot perpetuis cladibus reſpiret.

IN DIVI IVLII TERTII PONTIFICIS MAXIMI INSIGNIA.

IOANNIS VRSOSAE
Cæſarauguſtani.

Aſpice tres uiridis montes ut cingit oliua
utq; unus trino uertice ſurgat apex.
Maxima ſuccurunt myſteria, cinget eadem
Iulius Europen, pace, Aſiam, ac libyen.

EXHORTATIO
contra Turcas. Cap. VI.

SAEPE MECVM *admiratus ſum Monarchæ inuictiſſ. cur quum omnia uideantu nobis Chriſtianis polliceri uictoriam, nunquã tamen eam inter tot annos conſequamur.*

Habemus Chriſtum Deum *qui unica nocte caſtra Senacherib deleuit, qui* Pharaonẽ *ſubmerſit, qui fœminea manu* Iudit *puellæ* Holophernẽ *extinxit, & ut breuiter dicam à cuius numine uoluntateq; omnes uictoriæ pendent.*

Turcæ *contra* Machometum *habent, & in uita flagitioſum, poſt uitam ſepulcro ſine reſurrectione perpetuo inherentem, ut tantum inter utrũq; nomine interſit, quantum inter uiuum uiui* Dei *filium, & inter hominis, & ab homine nati cadauer putridum, adeò ut in cladibus* Chriſtianorum, *ſi natura utriuſq; numinis expendatur, mortui uideantur uiuos, armis, potentiaq; ſuperare.*

Iam cum robore corporum, dotibuſq; animi eos præcellamus, quæ magna præſidia uidentur ad hoſtes profligandos ipſi ubiquè miſerrimè profligamur. Quid Hungaro audacius? quid Germano uaſtius? quid Gallo proceruis? Hiſpano ſolidius? quid Italo ſapientius? aut Polono robuſtius? ut de cæteris nationibus taceam, quorum dotes animi aut meliores aut certe æquales.

Rurſum ſi indolem animi ſpectes, quid Hungaro uulnerum periculorumq; ſecurius? quid Germano generoſius? Italo prudentius? Gallo ambitioſius? Hiſpano callidius? quorum ſingula uidentur poſſe: uel dare uictoriam uel adiuuase. Sæpe uicit ſine alijs uiribus audacia, ſepe generoſitas animi, ſæpe ſapientia, ſæpe honoris illa auida ambitio, ſæpe calliditas, tamen, me miſerum inter tot uictrices res, à uictoria excidimus.

Iam ſi apparatum uideas, armorumq; genera, multis rationibus Turcis præſtantiores uidemur. Noſtra inuenta ſunt Bombarde, noſtra tot genera panopliæ armaturæ, ipſi Perſæ nudi, aut ſeminudi ad bella prodeunt, illis arcus, nobis ſlopetæ, id eſt, nobis fulmina, illis ſagitte, quæ

per

per dura armorum nullam uim penetrandi habent, cum bombardis ſeu machinis Chriſtianorum uix ulla rupes obſtiterit. Sunt equidem & muſulmannis ſui bombardarij, ſed rariores & indoctiores. Nunc quæſo quas gentes ſecum in expeditionem trahant? Scytas & Thraces: in quibus non ſapientia Italica: aut induſtria Hiſpanica, ſed inhumana quædam feritas, barbaries, animi ſumma inſcitia, indocta, ſtolida. Iſtis ſe addit Græcus ignauia perditus: Aſyaticus, luxu corruptiſſimus: Aegyptius, non minus animo quàm corpore euiratus: Arabs, excoctus minutus: & exãqs. Quis à tali milite crederet Gallos bellicoſiſſimos: Belgas ferociſſimos: Germanos animoſiſſimos: Hungaros audaciſſimos: Italorum ingenia: Hiſpanorum ſolertiam uinci poſſe? attamen (proh dolor) uincimur: & uincimur ab his, qui in ſeruitutem uincunt: & ſerui pro ſeruitute bella gerunt contra nos: qui in libertate geniti: à proauis, & atauis nobis indelibata relicta.

Quod ſi inſtituta & leges utriuſq; nationis inſpicias: neq; hac in parte inferiores ſumus. Quid enim Euangelio diuinius? Quid iure canonico re-

gularius? aut quid iure ciuili ſapientius, aut æqus? cum illi ex Alchorano *uiuant, re non minus ſtulta quàm uana: qui liber nunc inter* Chriſtianos *uerſatur & circunfertur: ut maturè alienas leges diſcamus: qui breui noſtras amiſſuri uidemur: ut antea animo quàm dictione* Turcæ *ſimus.* Quid *igitur in cauſa eſt, cur inter tot prerogatiuas bellandi, in bello ſemper deuincamur?* Cur *uexilla crucibus inſignita, olim terribilia, non minus infidelibus nationibus: quàm infernalibus ſpiritibus: nunc toties in fugam ſe auertant?*

Dicam *paucis, & dicam uerè.* Deum *habemus & ſummum et uerum: ſed à nobis alienatum, adeò ut prophetico uocabulo fermè, appellari poſſumus non populus* Dei. Cur *enim* Chriſtus *nobiſcum eſſet: qui à nobis per tot hæreſes, in tot partes dilaniatur, nam preter nomen quid nobis* Chriſtianis *chariſſimi eſt?* R*uſticus hoc tēpore et impurus & factioſus: oppidanus, fallax, & auarus: magiſtratus, ſequuntur retributiones, diligūt munera & proſopolypſiam, nobilitas luxum & ignauiam, diſcordiam, atq; ſuperbiam: miles uero preter ſtipendium & predam, nihil ex bello*

quærit, ſecurus quo ſceptra cadant, non minus infeſtus in ſuos quàm in hoſtes. Eccleſiaſtici *preter põpam* Eccleſiaſticã, *uix quibus quitq;* Eccleſiæ *habẽt, non ſanctitatem, non pietatẽ, non eruditionẽ debitam profitentur*. Nam *fere omnes querere uideretur quæ ſua ſunt, non quæ* Chriſti: *& uerè prophetæ ore dicere poſſumus.* Omnes *declinauerunt ſimul inutiles facti ſunt: non eſt qui faciat bonum, non eſt uſq; ad unum.* Quid *igitur mirum ſi talibus moribus* Chriſtus *amicus eſſe nolit?*

Bellamus *igitur ſine* Deo, *& quod calamitoſius aduerſario* Deo. Apud *nos circumferuntur cuces, ſed ipſe* Crucifixus *ſuo fauore apud hoſtes uerſatur.* Pereunt *igitur omnia, & infinitis cladibus inuoluuntur & cum una gens contra* Turcam *pugnat: alia uero, uel in domeſticis uerſatur bellis, aduocatis, & adiunctis ſibi in auxiliũ infidelibus* Turcis, *uel* Sciſmaticis, *uel* Hereticis *ut acuis oppugnet* Chriſtum: *alia uero, uel priuatæ curat negocia: uel etiam in ocio agit, crapulæ, & alijs uoluptatibus indulgens.* Miles *uero qui in aciem deducitur, nummo inſeruit non* Chriſto *ſi deſit ſtipendium, ſtatim uel deſertor*

uel transfuga futurus.

Quid igitur prodeſt ibi Italica *ſapientia, aut induſtria* Hiſpanica*, aut robur* Germanorum*, aut ferocitas* Gallica*, uel audacia* Hungarica*,ubi miles nec* Chriſtum *nec gloriam cogitat, ſed ad bellum uenit tanquàm ad ganeum ibi ne potationes ſuas exerciturus?*

Bonas leges habemus, ſed peſſimos mores, bo-na arma, ſed peſſimos animos: laus eſt ſi inter ſe acriter dimicent, in hoſtem ſi non acriter pugnēt: uel dedecus non eſt: uel certè impunitum eſt. Quando quis unquàm audiuit militem, uel ob fu-gam, uel ob abiecta arma mulctatum fuiſſe? cum olim pœnæ capitales & decimationes: non ſingu-los, ſed uniuerſas legiones peruaſerint.

Trahimus igitur exiguum numerum, eumq; moribus corruptum, contra tot miriades hoſtium: optima diſciplina utentium. Nam Turca *uitia ſua domi deponit:* Chriſtianus *aſſummit, in ca-ſtris* Turcarum *nullæ deliciæ: arma tantummodo & neceſſarius uictus: in caſtris uero* Chriſtiano-*rum luxus, & omnis luxuriæ commeatus, adeſt grauior turba meretricum quàm uirorum.* La-

trocinatur Hungarus *, prædatur* Hiſpanus *, potat* Germanus*,ſtertit* Bohemus *: oſcitat* Polonus*, libidinatur* Italus *:* Gallus *cantat :* Anglus *lurcatur : Schotus heluatur: militem qui moribus miles ſit , iux ullum reperias .* Quid *igitur mirum, ſi uincant illi apud quos ſobrietas , parſimonia, uigilantia , fidelitas & ſumma obedientia ?* Vincan *tur illi,qui ab hoſtibus uel uagi ad predas,uel inter pocula , aut apud meretricem aliaſuæ obminādas, & execrandas nequitias inueniantur ?*

Sed hæc culpa eſt ſuperiorum : nam hi, ſi ſubditos ſuos in timore tenerent , miles Chriſtianus *nunq; inferior fieret* Turcico . Altera *exparte : principes ipſi , dum mutuis bellis ſeſe conficiunt : cauſam præſtant , ut nunquàm pars uires contra* Turcas *afferamus , dum pro uno & altero oppidulo digladiamur , & poſt accerrimas præliorum conflictationes: poſt exhauſtas opes nihilo* Imperio *& regno , auctiores efficimur .*

Heu *quantum pelagi potuit, terráq; parari :*
Hoc, *quem ciuili fuderunt ſanguine dextræ,*

Sed *feræ ſunt quæremoniæ .* Amiſinus Aſyā *atq;* Affricam*: extincta eſt* Græcia, Aegrota *eſt*

uſq; ad mortem Hungaria. Occupata *eſt iam noſtro tempore* Illyria, *ſubiecta eſt nuperrimè* Tur*cico* Imperio Slauonia *debilitata eſt* Auſtria, *uis peſtis huius iam* Germanorum *ceruicibus, atq; uniuerſæ* Chriſtianitatis *dorſo incumbit: adeo, ut nemo ab hoc periculo tutus eſſe uideatur, qui poſt hac non alienam, ſed ſuam rem agent, prò ſuis limitibus uelint nolint decertaturi, niſi uelint pro principibus ſerui fieri, & pro liberis macipia, aut in perpetuis carceribus detineri ſeu potius mactari, ut plebæi capite, & duce careant.*

Nunc *ſi potentiſſimi* Chriſtiani *orbis* Monar*chæ & rectores ad concordiam (ut ſperamus) reducantur: & quiſq; ſuas opes, ad hoc ſanctiſſimum, atq; icumenicum ſeu generale bellũ iuxta uires contulerit, quis dubitabit nos, uel numero excercitatiſſimi, ac robuſtiſſimi militis* Turcæ *æquales, uel etiam ſuperiores fore, inuictoria uerò longè lateq; excellentiores futuros?*

Nam Romanorum *Imperium facile armabit: quinquaginta milia equitum & centum mile peditum: idem, uel aliquanto plus ex* Gallia *&* Hi*ſpania ſperandum.* Reliquiæ Hungariæ, &

Illyriæ, cum cæteris Romanorum Regis Prouin cijs: facile ſexaginta milia equitum producent.

SVMMA CRISTIANI MILITIS

Centum ſexaginta millia equitum.

Ducenta millia peditum.

Præterea ubi Veneti & Luſitani nauales ſuas copias conferant: Angli: Schoti: Dani: Daci: Gothi: Poloni: cæteriq; Reges: Principes: Duces: & Chriſtiani orbis proceres & rectores militem ſubminiſtrent, præſertim tali Chriſtianiſſimo Cæſare rerum gubernacula tenente, non diutius obſiſtet Turca Chriſtiano, quàm Darius Alexandro: Xerxes Themiſtocli: Antiochus Iudæ Machabeo. Vbi autem uictoria potiti fuerimus: hiſq; uiribus ſecundo flumine Danubio: Conſtantinopolim uerſus deſcendatur: placato numine: correctis etiam moribus, improcliui erit uincere hoſtes fidei, recuperare Græciam & Traciã ubi adhuc maior pars hominum Chriſtum colit, qui auidiſſimis uotis expetunt Chriſtiana arma, ad quamlibet occaſionem defecturi, & ſuos dominos & tyrannos, à quibus miſerrimè uexantur oppu-

gnaturi, quæ res ſola uictoriam dare, uel matu-rare poteſt.

V*tinam Monarchæ potentiſſimi domeſtica bella uos illic ſinerent penetrare: uideretis omnia uo-biſcum contra eos ad arma cooriri.* Nulla *ætas, nullus ſexus, nullus ordo hominum ueſtra arma relinqueret.* Domi *quiſq;* Turcarum *in ſuis ſer-uis percuſſorem haberet, in caſtris proditorem, in pugna deſertorem.* Omnino Chriſtiani *qui illic ſunt, contẽptiſſimè de armis* Turcarum *ſentiunt, ut quos ad uelitarem tantum pugnam idoneos co-gnoſcunt, hoſtes uelut aues clamore quodam per-terreũt, ſi non eo terroris impetu fuga fit, ipſi fu-giunt, preter clypeos & galeas nihil habent, pleriq; nudi ſunt.*

E*t ubi iſti* Chriſtianæ *fidei perpetui hoſtes è medio noſtri tolerentur, & ad latebras* Bithiniæ *propulſi, noſtro gladio (ut eorum fatentur præſa-gia) uel ad fidem* Chriſti *conuerſi, in gremium* Sacro *ſanctæ* Eccleſiæ Catholicæ *reducerentur, quis dubitaret quin breui ſit futurum, ut* Chriſtia-*nus* Imperator*, non minus* Conſtantinopolitano *q̃;* Romano Imperio *inſignis ſit futurus?* Rex Ro-

manorum,

manorum, Hungariam *&* Thraciam *recuperaturus*. Rex Franciæ *Aſyam minorem ſuis ditionibus additurus*. *Angli, Scoti &* Luſitani, Aegypto *potituri*. Hiſpani *tota* Affrica. Itali *omnia littora quæcunq; habet mare* Mediterraneũ *in ſua prætate habituri, item etiam* Poloni, Dani, Daci, Nouergi, *Succi*, Goti *quoq; &* Iſlandi *Septentrionalis plagæ, ditiſſimarum regionum et nationum populo dominaturi*. *Præterea* Romanæ *Sacro ſanctæ* Eccleſiæ *ſummus* Põtifex *totius orbis gentium paſtor maximus ſit nominaturus*.

Ita *ſentiunt non ſolum captiui & ſub tributo* Turcarum *uiuentes* Chriſtiani: *ucrumetiam omnes* Turcarum *militis et rei bellicæ experientiã & cognitionem habentes*. Idem *ego tredecim annorum curſu, experientia didici, in fugientẽ ſcilicet* Turcã *fortiſſimũ: aduerſus inuadentem fugaciſſimum eſſe*.

Turca *igitur cum natura ſit fugitiuus, oppugnandus eſt: impius enim nemine perſequente fugit*. Exurgat Deus *& diſſipentur inimici eius, & fugiant qui oderunt eum à facie eius*. *Sicut deficit fumus deficiãt, ſicut fluit cera à facie ignis*,

R

ſic pereat peccatores à facie Dei*, & ab* Eccleſia *ſua ſancta, ut fiat unum ouile, & unus paſtor*. Quod *concedat nobis trinus et unus*, Pater, Fi*lius & Spiritus ſanctus* Amen.

NOTA, *Quod per totam Syriam, & circa* Hieroſolymam Græci*, non utuntur græca lingua, ſed tranſtulerunt totam Sacrã ſcripturam, in* Arabicum *idioma: neq; literis quibus* Græci *olim utebantur ſed* Arabicis *characteribus utuntur, etiam miſſam* Arabico *ſermone celebrant, & omnia diuina officia decantant, quare non neceſſitatis, ſed nouitatis cauſa ſaltem* Do*minicam præcationem eodem ſermone cum latinæ linguæ interpretatione huic opuſculo inſerere uolui cuius prolatio eſt talis*.

DOMINICA ORATIO
Arabico ſermone.

Abuna elledi fi elſemauat, itchaddes
Pater noſter qui es in Cœlis ſanctificetur
eſmech, tati melechutech, techun
nomen tuũ, adueniat regnum tuum, fiat
miſiitech, chema fi elſſema
uoluntas tua ſicut in cœlo
chedalech elared.
& in terra.
Hobzina biium hatina iumen
Panem noſtrum quottidianum da nobis hodie,
ve noghfor lena denubina, chema
& dimitte nobis debita noſtra, ſicut
venehen noghfor aſſa leina, ve la
& nos dimittimus debitoribus noſtris & ne
tedhelna fi el tegiareb, lechen
nos inducas in temptationem ſed
negina men elſerir, Amen.
liberanos à malo Amen.

PEREGRINVS CHRISTIANO LECTORI.

STATVERAM *profecto mecum præſtantiſſime lector, ut hæ elucubratiunculæ meæ, utcumq; in meliorem formam redactæ, hac uicè non tantum argumentis augumentatæ & locupletate, uerumetiam nitidiori latij ſermonis ſtylo ornatæ, in tuam utilitatem, in lucem prodirent, ſed ægeſtas, aut potius curta (ut aìunt) peregrini ſupellex impediuit eum, hunc ſubire laborem, qui neq; in* ξενοδοχει ο *locum philoſophandi obtinere potuit, ex* πανδοχειο *& principum aulis niſii molibus ueſtitus, uel potius benè numatus ibit etiam* Homerus *foras.*

V*t autem id tibi ingenuè fatear, hac tempeſtate mortales, in lapides, parienteſq; colorandos & pingendos (cum hi nihil horum indigeant) potius quàm in* Diuos, *aut patriæ utilitatem, uel proximos ægenos, pauperes ac peregrinos ſubleuandos multo ſtudioſiores eſſe.*

Tu igitur non ita Chriſtianæ lector obſecro facito, ſed Deo *Opt.Max. creatori, & redemptori tuo, primum obtemperato, tandem in proximum ſubleuandum, magis ſtudioſus eſto, qui eſt templum uiuum* Chriſti, *&* Spiritus *ſancti habitaculum. Præterea non tantum parentem patriam (cui iure diuino plus, quã priuatis rebus tenemur) amato: ſed etiam eius edificatores amatoreſq; totis uiribus diligito.*

Deinde ſi quid delectationis, ex hoc, noſtro diuturno labore perceperis: non Peregrini *clientis tui ſtudioſiſſimi, ſed* Reuerendiſſimorum D. Ioannis Dominici Epi. Tranen. Ioannis Petri *Caraffa*, Petri Paciecci, Bernardini *Maſæi*, Ottonis *de* Valtpurg. Petri Britani Mutinen. Guidonis Aſcanij Cardinalium, *beneficio aſcribendum, puta, qui illi uictus neceſſaria adminiſtrarunt*. Præterea et R. Prin. *&* D, Adolphi Archiepiſcopi Colonien. *& ſacri* Imperij Rom. *electoris, qui per miniſtrum ſuum* D. Petrum Duiſberch Præpoſitum Maguntinen. *ſeſe erga* Peregrinum *liberalem exhibuit*.

. R. D. Olahi Magni Gothi etiam Archie-
piſcopi Vpſalenſis V. D. Adami Conarſki pre-
poſiti Poſnanienſis S. R. Maie. Poloniæ Secre.
D. Ioachimi à Latorff: Canonici Magdelbur
genſis: necnon Petri Pauli de breuibus, qui eum
in emenda papyro iuuarunt.

Vbi autem peregrinum, latini ſermonis ele-
gantiæ, & eloquentiæ, limites tranſiuiſſe conſpe-
xeris pro tua ſumma prudentia & humanitate
corriges, ſciaſq; peregrinũ, maiorẽ partem tempo-
ris atq; ætatis in exercitio ruſtico, Turcicæ gentis
quam in ſtudijs bonarum atium detriuiſſe. Vale.

Impreſſum Romæ apud Anthonium Bladum im-
preſſorẽ Cameralem decima quinta Septẽb.
M. D. L I I.

Venditur tribus iulijs exemplar apud Magiſtrũ
Ioannem in inſignio Gattæ in campo Floris.

Finis libelli.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE